

... Збудував я, люди, Храм оцей Високий.
В ньому Бог єдиний – то Циганське Слово...
Лекса Мануші

№ 19 (103)

середа, 24 листопада
2004 року

РОМАНІЯ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ДВОТИЖНЕВИК

РОМСЬКІ НАРОДНІ ВІСТІ
МАНУШАНО РОМАННО НЕВИПЕ

Ціна договірня

• ПОЛІТИКА • СВІТ • ПРАВО • КУЛЬТУРА • МИСТЕЦТВО •

ШАНОВНІ ЧИТАЧІ!

Ви тримаєте в руках номер газети, який верстався відразу після завершення другого туру виборів Президента України. Остаточні результати голосів будуть відомі через кілька днів.

Це була наполеглива боротьба, яка тривала два тижні. Тисячі людей відстоювали довгі черги, щоб отримати бюлетені й віддати голос за свого кандидата.

Інформація, що весь час надходить через ЗМІ, а найоперативніша - по телебаченню, яке подає прямиє включення, свідчить: свідомі громадяни вирішили відстояти свої переконання та надії на демократичні зміни в країні не лише біля урн, а й на площах та мітингах.

Усі ми сподіваємося, що результати виборів приведуть до влади нові, компетентні, політично незанятовані й молоді сили, які піднімуть нашу Україну на вищий рівень.

Громадянська позиція кожного з нас внесе свій вклад у демократизацію суспільства. Шануймося!

РОМ-ПРЕС

Ромська музика чарує європейців

У Лондоні випущено компакт-диск відомого гурту Міхая Рея з Румунії Taraful Haiducilor. Газета "Телеграф" характеризує музику цього гурту як таку, що дає насолоду, дивовижну енергію і здатність до адаптації до нових музичних впливів: західних пісень зі слідами кубинської румби та індійських ритмів.

Вчіться захищати права

У Москві з 13 по 17 грудня ц.р. відбудеться щорічна XIV Міжнародна сесія "Права людини, демократія, толерантність - зміст та методи навчання". У роботі сесії візьмуть участь відомі спеціалісти у сфері прав людини, права, політології, педагогіки, які представлятимуть ромський та міжнародні організації. Будуть розглянуті такі проблеми: права людини і тероризм; міжкультурні, міжетнічні, міжконфесійні відносини: конфлікти або діалог?; громадянська освіта - громадянському суспільству. Міжнародні акції: права людини, демократичне громадянство, толерантність. Навчання з прав людини, демократії, ненасилля (завдання, зміст, методи виховання і навчання): досвід Росії та зарубіжних країн.

Заявку на участь у сесії необхідно подати до 1 грудня 2004 року, а для осіб, які в'їжджають у РФ за візою - до 15 листопада. Додаткову інформацію можна отримати на сайті: <http://www.mshr.ru>

УВАГА! САМА ЛЕН!

У зв'язку зі зміною провайдера, у газети "Романі Яг" змінилася її електронна адреса.
Наш новий e-mail: ry@mail.uzhgorod.ua

16 Листопада - міжнародний день толерантності

"В УСІХ ВІДНОШЕННЯХ ЛЮДИНА НЕОБХІДНА ЛЮДИНІ" "МАШКАР Е МАНУША О МАНУШ ТРОБУЙ ЄКГ ЄКГЕСКЕ"

Ці слова нашого видатного Кобзаря винесли в заголовок, тому що хочемо нагадати нашому читачеві, що зовсім недавно - 16 листопада - людство планети відзначило Міжнародний день толерантності.

На тлі останніх подій, що відбуваються у світі, - маємо на увазі міжнародні та етнічні конфлікти на Близькому Сході, релігійний розбрат в Іраку, значні етнічні проблеми в Африці, етнічні чистки в Македонії, в яких найбільше постраждали роми, - надзвичайно актуальними є спільні дії усіх народів і країн. Подолати ці проблеми і мобілізувати дії політиків - найважливіше завдання міжнародної спільноти.

Одним із заходів цієї мобілізації зусиль і є прийняття 16 листопада 1995 року на восьмій сесії конференції ЮНЕСКО рішення про заснування Міжнародного дня толерантності та проголошення "Декларації принципів толерантності". Цей документ був ратифікований більшістю держав світу, до яких приєдналася й наша.

В Україні, на щастя, ніколи не було міжнародних етнічних конфліктів. За роки незалежності ми уникли великих потрясінь, хоча ця проблема для нашої країни залишається досить актуальною. Найперше, це прикрі непорозуміння, що виникають час від часу між кримськими татарами, які повертаються на свою історичну батьківщину, та місцевим населенням. По-друге, погіршення ставлення деяких представників більшості до ромів, жителів Кавказу та інше.

Що ж таке толерантність? У буквальному розумінні, це - терпимість, додамо: терпимість до будь-яких проявів іноетнічного менталітету (у поведінці, способі життя, характері, мові, одязі тощо). А якщо узагальнити ще більше, то це шанобливе ставлення до інших. З даним визначенням перегукуються слова відомого російського письменника-демократа О.Радіщева "Тільки тоді станеш людиною, коли навчишся бачити людину в іншій".

"Стосовно поваги до прав людини виявлення толерантності не означає терпимого ставлення до соціальної несправедливості, відмови від своїх або прийняття чужих переконань... Це означає визнання того, що люди по природі своїй відрізняються зовнішнім виглядом, становищем, мовою, поведінкою і мають право жити в мирі та зберігати свою індивідуальність".

Прикро спостерігати у нашому суспільстві нетолерантне ставлення до ромів. Деякі статі сьогодення номеру якраз присвячені цій болісній темі.

На жаль, в Україні не так широко відзначається Міжнародний день толерантності. А саме цього дня доречно було б проведення ряду заходів хоча б у школах, вищих навчальних закладах, які мали би сприяти у молоді навичок незалежного мислення, критичного осмислення і вироблення суджень, заснованих на моральних цінностях.

Як сильно сказав у відомому своєму вірші корифей ромської літератури Михайло Козмиринко про трепетне ставлення до кожної особистості:

*Якщо ж помре останній ром -
умре і пісня за селом,
сховають місяць чорні хмари,
замовкнуть скрипки і гітари,
застогнуть гіркі гори, дали,
здрігнуться коні в чистім полі,
погасне зірка над шатром,
якщо помре останній ром...*

Євгенія Навроцька

ROM-PRÉS

Закарпатський Паганіні - родом із Вилока

Куди лише не вели Графа Муржу музичні дороги, які почалися з селища Вилок на Закарпатті. Молодий скрипаль - переможець престижних конкурсів, зокрема й у Парижі, інших містах, своїм мистецтвом уже встиг підкорити світ.

Граф - це ім'я отримав завдяки тим, котрі при народженні засвідчили неземну красу хлопчика. Батько Графа Муржі - Шандор Муржа - пішов на свідомий ризик - він, усупереч обставинам, дав можливість синові навчатися в Москві - Центральній музичній школі при Московській державній консерваторії ім.П.Чайковського. Сам здивував віддалені гастрольні поїздки. Достатньо назвати конкурси, у яких брав участь Граф Муржа, і все стане зрозумілим - ім.Паганіні у Генуї, ім.Віана де Мота у Португалії, ім.Пабло Сарасате в Іспанії...

Престижні музичні зали Москви відкриті для музиканта. Та й не лише.

Художній інститут запрошує і ромів

Нещодавно відбулося урочисте відкриття Закарпатського художнього інституту. Він виріс на базі коледжу мистецтв ім.Адальберта Ерделі, заснованого ще в 50-х роках.

Іван Небесник, в.о. ректора, висловив сподівання, що художній інститут відкритий і для тих ромів, які мають хист до малювання. Адже в коледжі успішно навчався талановитий юнак із Мукачева, який нині вже заявив про себе рядом виставок не лише у місті над Латорицею, а і за межами Закарпаття. Мова йде про Тиберія Йонаші.

Німецька місія - роман Міжгір'я

З німецького містечка Фредельбах від місії "Допомога Україні" надійшов гуманітарний вантаж із одягом, взуттям, іграшками тощо. Певну частину речей розподілено учнями Міжгірського професійного ліцею, хворим лікарні, школам.

Гуманітарну допомогу отримали також роми Міжгір'я, сіл Ізхи, Репинце, Соїми.

Вр'яндадате приїхали німецькі місіонери в гірський край. Незабаром мають намір навідатися сюди знову і привезти теплі речі.

Сало лікує туберкульоз та ракові захворювання

Як свідчить директор Інституту свинарства Академії аграрних наук Валентин Рибалко, добрим лікарем людини є сало. В ньому наявні незамінні амінокислоти - лизин, триптофан, метіон, всі вітаміни і багато жирних кислот.

Внутрішнє сало вже з давніх-давен у Китаї використовують при туберкульозі та ракових захворюваннях. Використовують його і для виготовлення мазей та зовнішніх натирань.

До речі, свині за багатьма параметрами близькі до людей, зокрема і балакучістю (хрюканням).

Дискримінація вбиває мрії

Ромська асоціація м.Бухарест (Румунія) переконувала завідувачку дитсадком № 269 пані Вікторію прийняти дітей-близнят Сімона і Мічу (4 роки) у цілодобову групу. Але батькам цих дітей було відмовлено тільки через те, що вони - роми. Завідувача запропонувала батькам цих малят звернутися у дитсадок № 34 (для ромів) відсталіх дітей-ромів). Хоч у Румунії і прийнята антидискримінаційна програма з гучною назвою "дискримінація вбиває мрії" щодо дітей ромів, та пані Вікторія про неї не знала або ця кампанія ведеться незадовільно.

Проблема мови

У Норвегії знайдено три документи (книга Rutebeuf), які датуються 1260 роком. Як вважає норвезький письменник і перекладач Габріель Йогансен з NRU, це - тексти, написані стародавньою ромською мовою (індійський діалект). Вони використовувалися під час релігійних або церемоніальних обрядів з посланнями на книгу Rutebeuf. Пропонуємо вам уривок з цього твору для тих, хто добре розуміє і знає історію ромської мови й ромські діалекти. Це допоможе розшифрувати тексти.

Текст: "Bagahi laca bachahe, lamac sahi achabahe, karrelyos. Lamac lamac bachalyos, cabahagi sabalyos, Baryols. Lagozatha cabalyos, Sem ahas famyolas". Ваші зауваження просимо надсилати за адресою: Eutoria Forlag eutoria@eutopia.no

Оголошено конкурс

Новий "Європейський офіс інформація ромів" (ERIO) оголошує конкурс на посаду керівника цього офісу для любівання і захисту прав ромів у Європейському Союзі (ЄС).

Вимоги: молода енергійна людина, представник неурядової ромської організації; слід мати досвід роботи у міжнародних організаціях; не менше двох років досвіду роботи директором або подібної посади за міжнародними грантами; аналітичні здібності ідентифікувати ключові моменти політики й встановлювати пріоритети; розмовляти трьома європейськими мовами, в першу чергу, англійською та ромською. Останній термін подачі заявок - 30 листопада за адресою office@erionet.org.

"Меншини та Інтеграція в Європу"

Під цією назвою з 11 по 18 грудня у м.Відень (Австрія) відбудеться міжнародний молодіжний семінар, присвячений боротьбі з расизмом й ненавистю до всього іншого.

Семінар проходитиме у вигляді лекцій, обміну думок, а також включатиме велику культурну програму і відвідання традиційних рідвяних ринків. Детальну інформацію можете отримати на сайті <http://www.jef.at>.

Сенатор Хіларі Клінтон про ромів

■ Тоді як Америка обговорює результати президентських виборів-2004, Хіларі Клінтон готується до президентських виборів 2008 року.

Використовуючи свої можливості, колишня перша леді виступила на конференції, присвяченій дискримінації й умовам життя етнічних ромів у сучасній Європі.

Конференція була підготовлена Уолкером Берганом, директором інституту Колумбії з вивчення історії Європи, та Карлом Співголем, американським экс-послом у Словаччині.

У промові Хіларі Клінтон спробувала об'єднати теми громадянського руху за права людини в Європі і боротьбу з подібними проблемами, що відбувалися у Сполучених Штатах у 60-х роках ХХ ст.

Ректор університету Лі Болінджер представив пані Клінтон, у якій сенаторська кар'єра спонукає виступати захисником прав жінок, дітей, релігійних та етнічних меншин у всьому світі. Лі Болінджер зауважив, що пані Клінтон спрямовує також свої зусилля і на вирішення подібних проблем не тільки в Європі, а й в Єгипті, Тунісі та Китаю.

- Відносини між нашою державою і країнами Європи в цілому залишаються каменем спотикання глобальних зусиль Сполучених Штатів і народів усього світу, - з цими словами сенатор розпочала свою промову.

Роми - етнічна група, яка, за деякими теоріями, мігрувала з Індії. У Європі вважають, що ромів нараховується від 8 до 10 мільйонів. Значна частина ромів переслідувалась, і ставлення до них у європейській історії характеризувалося нетерпимістю і неповагою. Клінтон згадала про нацистські переслідування ромів під час Голокосту та дискримінацію ромів під час тоталітарних правління. По завершенні війни і появи тоталітарних режимів у країнах, де поселення ромів було численним, спостерігалися прояви заборони їх політичного, соціального й економічного розвитку. Ромів піддавали вимушеній стерилізації, проживанню в таборах, приреченні на безробіття та неосвіченість.

У липні 1996 року Хіларі Клінтон зустрічалася з лідерами ромських громад під час відвідин Східної й Центральної Європи. Під час розмови вона посилалася на відповідь ромського підлітка під час зустрічі у Будапешті: "Вчи-

тели не цікавляться мною, тому що я ром".

У той же час деякі лідери європейських країн не хотіли, щоб пані Клінтон копірися у ромських проблемах. Втім вона бачить проблему захисту прав цієї меншини основною у період розвитку молодих демократичних держав Східної Європи. Згідно з виступом сенатора, Комісія з безпеки і співробітництва Ради Європи та Гельсінська комісія визначили важке становище ромів "головним пріоритетом політики держав".

У березні 2003 року за ініціативи сенатора Клінтон парламентська комісія надіслала лист-протест словацькому прем'єр-міністру М.Дзурінді щодо примушення ромських жінок до стерилізації. Оскільки увага до важкого становища ромів весь час зростає (а її Клінтон приписує зусиллям Європейського Союзу), то необхідно поліпшити роботу у ліквідації дискримінації ромської меншини. Минулого року вісім урядів європейських країн Центральної, Східної, Південної Європи погодилися встановити "Ромське десятиріччя" - з 2005 до 2015 років.

Пані Клінтон зупинилася на проBLEMAХ ромських жінок, які потре-

бують особливої уваги, адже, як відомо, серед них висока смертність, низький рівень освіти та безробіття, найнижчий прожитковий рівень порівняно з іншими жінками більшості країн Європи. Усі ці негативні прояви були наслідком негативного ставлення до їхньої етнічної належності та бідності. Їм необхідно надати спеціальні можливості для розвитку й отримання освіти, щоб вони мали можливість керувати своєю долею".

У сфері освіти Хіларі Клінтон заклала до рівних можливостей навчання, посиляючись на досвід досягнення прогресу у Сполучених Штатах з десегрегації у системі освіти кілька десятиків років тому. Вона визнала те, що рівні мови на освіту є рушійною силою у знищенні дискримінації.

Ставлення до ромів та всіх інших етнічних, расових, релігійних меншин взагалі є показником перевірки демократії. "Намагаємося зробити більше, щоб здійснити демократичні принципи у реальному житті, поліпшити наскільки це можливо життя навоколо нас і забезпечити триумф свободи і демократії для всіх", - зауважила сенатор Клінтон.

<http://www.columbiaspactor.com/vnews/display>

З ПРИВОДУ ОДНІЄЇ ТЯГАННИ

ЦЕ ПОТРІБНО ЖИВИМ... КАДО ТРОБУЙ ДЖИДЕНГЕ...

Понад два десятиліття наша сім'я збирала по крупинках свідчення про ромів, які були добровольцями Радянської армії, і загинули або пропали безвісти.

Довелося звертатися у центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації, аби дізнатися про Йосифа Івановича Голембїцу, 1926 р.н., колишнього жителя с.Оноч Онопольського району Закарпатської області.

Начальник відділу архіву Рижих повідомих, що рядовий Голембїца пропав безвісти у березні 1945 року. Батько - Іван Олександрович Локотеш проживав у с.Оноч. Взятий на облік у 1947 році за матеріалами Севельського райвійськомату, оскільки відомостей про його долю з військової частини не було.

Товариство "Романо Дром" звернулося з листом до голови сільської ради с.Оноч Михайла Івановича Ониська з проханням виступити на сесію питання про увіковічнення пам'яті рядового Радянської армії Йосифа Голембїца на обеліску полеглих односельчан, який підлягав ремонту.

Пан Онисько запевнив, що це питання буде вирішено - ось-ось почнется ремонт обеліска. Це було 22 березня 2004 року.

І ось днями, проїжджаючи селом, я побачив, що обеліск відремонтований. Та який був мій подив, коли не прочитав на ньому прізвища рома Йосифа Голембїца, який добровольцем у свої неповні 18 років пішов захищати рідну землю від фашистських загарбників.

Одразу пішов на сільську раду, де мав розмову з паном Ониськом. Він мені відповів, що сесія розглядала питання увіковічнення прізвища Й.І. Голембїца Але це потрібно додати свідчення живих людей, які його знали.

Минуло сім місяців і я, як голова товариства, отримав таку відповідь за підписом М.І.Ониська:

"... Виконком Оноцької сільради повідомляє, що 22 березня 2004 року питання увіковічнення прізвища Голембїца Йосифа Івановича слухалося на засіданні ради, де було прийнято таке рішення:

воїнам-визволителям прізвища Голембїца Й.І. прийнято остаточне рішення після зібраних даних про нього як жителя села Оноч".

Сподіваюсь, що до 60-річчя Перемоги над фашизмом прізвище Йосифа Голембїца буде на обеліску. Це потрібно не мертвим, а живим ромам. Вони мають знати про тих, хто не шкочував свого життя за наше мирне небо над головою.

Я вже розказував вихованцям недільної школи про юнака, який загинув і за те, що бої вони мали можливість здобувати знання, вивчати ромську мову, культуру, традиції.

Серед депутатів Оноцької сільради, на жаль, не знайшлося тих, хто б підтримав ініціативу товариства. Навіть архивна людина ЦАМО ні в чому їх не переконала. Складна обстановка на фронтах Великої Вітчизняної війни 1941-1945 років не дозволила точно встановити долю деяких воїнів, які були зараховані зниклими безвісти.

Ласло Дюрі, голова Виноградського районного ромського культурно-просвітнього товариства "Романо Дром" на Закарпатті

ОСВІТА ДІТЕЙ ВИМАГАЄ КАРДИНАЛЬНИХ ЗМІН

ВІЗНА РЕДАКЦІЯ СІКЛІБЕН ЧГВОРЕНГО МАНГЕЛ КАРДИНАЛЬНО ПАРУВІПЕ

■ На околиці м. Берегова Закарпатської області неподалік ромського табору, який нараховує понад три тисячі осіб, розташована двоповерхова ромська школа. Колись, у період з 1920 по 1938 роки, у цьому приміщенні знаходився центр робітничого руху - Будинок робітників та червоних профспілок. У перші роки радянської влади тут була відкрита початкова школа, яка з 60-х років повністю стала ромською школою, тобто, в ній навчаються тільки діти ромів.

ДИРЕКТОР

Від директора багато чого залежить: зовнішній вигляд школи, робота педагогічного колективу, відвідування учнів та й взагалі весь навчально-виховний процес. У загальноосвітній школі №7 І-ІІ ст. отримують неповну середню освіту, тобто закінчують 9 класів, 320 учнів.

Магдаліна Калманівна Надь (на світлині) з великим ентузіазмом і наполегливістю намагається створити належні умови для навчання учнів і роботи вчителів. Завдяки її настирливості у школі проведений поточний ремонт та капітальний ремонт деяких класів, покладений дах, замінено водостічні жолоби, побілено і офарбовано класні приміщення і коридори.

Під час горезвісних паводків 1998 та 2001 років понад 250 ромів с.Вари знайшли притулок у цій школі. Для них було організовано відповідні умови для проживання і харчування. Між директором школи і жителями варівського табору налагодилися тісні контакти: вони розповідали Магдаліні Калманівні легенди з історії ромського народу, що навіть спонукали пані Магдаліну видати книжку про звичаї та обряди ромів цього села. Тісні стосунки налагодили директором школи з батьками учнів та ромськими лідерами.

Так, Калман Сабо, колишній староста (біров) цього табору, який і надалі піклується про табожан, у березні цього року завіз у школу гуманітарну допомогу: 78 пар легкого дитячого взуття та 50 в'язаних шапочок. А депутат Берегівської міської ради Калман Горват допоміг отримати учням олівці, ручки, фламастери, альбоми.

Цей навчальний заклад часто відвідують представники товариства "КАМОТ". Адже школа, де навчаються ромські діти, - угорсько-ромська. Тому за підтримки цього товариства школа забезпечена спеціальними зошитами з письма та математики угорською мовою.

Магдаліна Калманівна наполегливо працює над тим, щоб поліпшити відвідування учнями уроків. Вона домоглася того, що 68 її учнів через угорські національні культурні товариства від уряду Угорщини у кінці жовтня цього року отримали по 530 гривень як соціальну допомогу на дітей, які систематично відвідують школу і добре вчать. Приємно було бачити, що учні молодших класів сиділи у класах охайні, гарно одягнені. Ці гроші батьки одержали безпосередньо за списком, складеним керівництвом школи. "Я не всесила, але роблю все, щоб діти отримали ці кошти, - зауважила директор. - У мої плани входить ще й умелювання шкільної їдальні. Вірю, що мені допоможуть представники голландського фонду, які недавно відвідали нашу школу".

ВЧИТЕЛІ

У Берегівській ЗОШ №7 І-ІІ ступеня, згідно з тарифікацією, працює 15 осіб - викладачі та тех-

нічний персонал. Серед них є вчителі з багаторічним стажем. Наприклад, класовод першого класу Ірина Степанівна Барна (на світлині) із 45-річного педагогічного стажу 37 років працює у цій школі, хоч уже й на пенсії. Освітняка добре вивчила особливості ромського менталітету. Діти поважають і люблять свою Ірину Степанівну, тому їй не дивно, що в її класі на уроці були присутні майже всі діти, крім тих, хто виїхав з батьками за межі області. Ми зазирнули у шкільні зошити з математики і побачили акуратно записані стовпчик цифр із додаванням та відніманням. Педагог продемонструвала кілька методів своєї роботи, індивідуальні заняття з учнями, колективні дитячі лічилки тощо. Інший приклад. Недавно працює, але користується повагою серед колег та дітей вчителька другого класу Оксана Петрівна Ковач. У її класі, у якому навчається за списком понад 30 учнів, великі проблеми з засвоєнням навчальної програми.

Оскільки цей табір - один із найбільш розвинених, то значна частина мешканців систематично відвідує за межі Закарпаття на жорданкування разом з дітьми. Тому учні отримують епізодичні знання та навички. Через такі обставини Оксана Петрівна змушена підходити до навчання кожного школяра індивідуально й вчити відстаючих за прискореною програмою. Доводиться розділяти дітей за рівнем знань і вести уроки, як у класі-комплекті.

"Якщо я бачу, що дитина здібна, але багато пропустила, то намагаюся з нею працювати додатково у позаурочний час. До кінця року такі учні майже наздоганяють тих, хто систематично відвідував школу", - зауважила вчителька.

Ми розмовляли з учителькою під час сніданку, на який кошти виділяє держава. Бутерброди і чай готує Неля Андріївна Батко. Обіди для дітей школи привозять віруючі Закарпатської реформатської церкви. Кухня є у с.Буча, неподалік від Берегова. 80 учнів молодших класів щодня отримують калорійну вітамінізовану їжу.

ПРОБЛЕМИ

Крім позитивних зрушень, у житті школи є й чимало проблем. У першу чергу - це відвідування уроків. Якщо учні молодших класів задовільно відвідують навчальний заклад, то у старших класах ця проблема хвилює вчителів най-

більше. Під час нашого перебування в школі у старших класах сиділо на уроках від 9 до 12 учнів, хоч за списком їх мало бути близько тридцяти. Як пояснила нам директор, це пов'язано, в першу чергу, з тим, що учні у 13 років вважають себе вже дорослими й беруть активну участь у поповненні сімейного бюджету. Підлітки їдуть на сезонні роботи з батьками, а дівчата доглядають своїх молодших братиків і сестричок.

Наступна проблема, яка хвилює педагогів, - це подальше навчання учнів. Як відзначила Ірина Сте-

панівна Барна, за 37 років її роботи у ЗОШ №7, тільки 5 учнів закінчили повну середню школу, а четверо отримали середню спеціальну освіту і працюють взуттєвниками, а одна учениця отримала середню медичну освіту.

В основному, це пов'язано з тим, що батьки не в змозі допомогти своїй дитині, а шкільну програму діти не засвоюють у повному обсязі. Прикро було спостерігати, коли деякі учні 9-го класу не могли прочитати текст. Адже, не вмюючи читати, вони не можуть засвоїти і ряд інших предметів.

Оскільки це ромська школа, то нам було цікаво дізнатися, як навчально освітлюються питання з історії, традицій і культури ромів. Проте ми, зробивши огляд шкільних приміщень, не побачили жодного стенда або вивіски, що тут навчаються ромські діти. Щоправда, у директора школи було кілька примірників ромського угорськомовного журналу "Дзеркало", яке випускає угорське педагогічне товариство у Будапешті. Але цих журналів недостатньо для того, щоб їх використовувати як навчальний та роздатковий матеріал, а Міністерство освіти й науки України досі не спромоглося видати бодай кілька методичних посібників для допомоги вчителям ромських шкіл.

До речі, варто було б провести для педагогів ромських шкіл спеціальні курси з підвищення кваліфікації, семінари, які б допомогли їм отримати ширшу інформацію про життя, побут і культуру ромської громади.

Свєнґія Навроцька, Валентина Опаленик, Мирослав Горват (світлині)

ЧЕРГОВА ВІДПИСКА

ПАЛПАЛЕ СКІРІН

■ У "Романія Яг" від 29 вересня ц.р. була опублікована відкрита заява групи ромів з приводу виплати компенсацій жертвам нацистських переслідувань у роки Великої Вітчизняної війни. На цю заяву надійшла відповідь від начальника управління Державного комітету України у справах національностей та міграції Т.І.Пилипенка. Наводимо її повністю, із збереженням стилістики.

У Державному комітеті України у справах національностей та міграції розглянуто заяву керівників ромських громадських організацій щодо сприяння у виплаті компенсацій представникам ромської національності - жертвам Голокосту, і повідомляємо про таке.

Ми розділяємо вашу занепокоєність щодо порушеного питання, однак його вирішення не належить до компетенції Комітету.

Відповідно до Положення, Держкомнаціміграції сприяє збереженню та розвитку національних культур, забезпеченню мовних, освітніх, інформаційних та етнокультурних потреб

ДЕРЖАВНИЙ КОМІТЕТ УКРАЇНИ У СПРАВАХ НАЦІОНАЛЬНОСТЕЙ ТА МІГРАЦІЇ

УПРАВЛІННЯ У СПРАВАХ НАЦІОНАЛЬНОСТЕЙ

01025, м. Київ, вул. Володимирська, 9, телефон 228-50-25, 229-64-32

«10» листопада 2004 р.
На № _____

№ 9-14-534

представників різних національностей, надає методичну, організаційну та часткову фінансову допомогу для проведення культурно-просвітницьких заходів, що проводяться національно-культурними товариствами.

Принадібно інформуємо, що розподіл та виплата згаданих компенсацій належить виключно до повноважень Фонду "Взаєморозуміння і примирення".

Комітетом буде надіслано лист на ім'я голови Фонду з проханням

роз'яснити ситуацію, що склалася навколо зазначених виплат.

Т.І.Пилипенко, начальник управління.

Від редакції. Свого часу між урядом України з одного боку, та Фондом "Взаєморозуміння і примирення", з іншого, була укладена угода про матеріальне відшкодування тим, хто постраждав у роки Великої Вітчизняної війни. В першу чергу, особам, які були вивезені на примусову працю в Німеччину (т.з. оstarбайтерам) та дітям війни, вивезеним з України.

Обидві сторони - уряд України і Фонд "Взаєморозуміння і примирення" зобов'язувалися впливати на роботу одне одного. А по суті, виходить, що Держкомнаціміграції ухилилися від сфери свого впливу на цей Фонд. Прикро, що Кабінет Міністрів не зобов'язав області філіалів Державного архіву серйозно поставитися до цієї проблеми і допомогти особам, які постраждали в роки війни, отримати підтверджуючі документи про їх поневолення.

НЕВЖЕ КОЛІР ШКІРИ Є ВИЗНАЧАЛЬНИМ У СТАВЛЕННІ ДО РОМА?

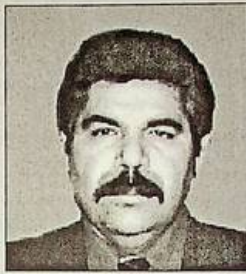
СО О КОЛОРО ЛА МОРЧАКО СІ МАЙБАЗО КО РОМА?

ІНТЕРВ'Ю З ГОЛОВОЮ ТОВАРИСТВА, ЯКИЙ РОЗУМІЄ І ЗНАЄ СВІЙ НАРОД

■ "Шановна редакціє!

Не час і не місце для суперечок про важливість друкованого слова у формуванні світогляду людини, здорового суспільства, її гуманістичних ідеалів, захисту прав і свобод конкретної особи без врахування кольору шкіри, мови, віросповідання – просто людини!.."

Такими рядками починається лист у редакцію голови Сумського громадського об'єднання ромської культури Миколи Москальова. І далі автор розказує, як образила його народ журналістка газети "Ваш шанс" Наталія Расвська, публікуючи сенсаційну статтю "Такі різні цигани..." У кожному її рядку, абзаці бажання розпалити шовіністичні настрої, йде пошук "відьом" тощо.

ЗБЕРЕЖЕННЯ ТРАДИЦІЙ - ТО ВИЖИВАННЯ НАРОДУ

– Дозвольте поцікавитися: чи можуть бути шлюбні між різноплеменниками?

– Звичайно.

– А між іншими національностями?

– Вони не вітаються, хоч і трапляються. Пояснюють це цигани (роми) тим, що необхідно стежити за чистотою нації, збереженням роду. Можливо, саме збереження таких традицій допомогли народові вижити.

– А як ставляться у вас до ранніх шлюбів?

– Ще 15-16 років тому серед наших ромів були популярні ранні шлюби. Але час показав, що одруження 14-літніх - то є скоріше винятком, ніж правилом. Бо сім'ї в такі роки не створити. І тому жодні отакі "подружжя" у батьків доки не подорослішає - вивчить усі ази спільного проживання без рідних, допомоги і т. ін.

– Домовленість про ранне одруження - особливість народу рома?

– Не сказав би так. Чому? А тому, що обряди з роками змінюються. Угоди і звичай теж. Угоди (сто чи менше літ тому) були одні, а нині - інші. Наш народ дотримується традицій: рідні жениха і нареченої мусять знати, що і як відбуватиметься на весіллі, аби не осоромити родини... І дарунки теж приймаються згідно з умовами... І...

– Наречена повинна бути недоторканою?

– Так уже повелося у ромів, що та, котра вступає у шлюб, має дотримуватися покаянних предків. А вони суворі. Скажу вам таке: найголовніше - молода мусять бути недоторканою... Інакше сором для батьків, а наречену виженуть за ворота. Строго ставляться роми і до зрад. Для дітей батько і мати - це святе. Іх потрібно слухати, поважати.

– Микола Миколайовичу, а чи сумські роми люди віруючі?

– Безперечно. Вони вірили в Господа навіть тоді, коли в ЄСД-СЕР панував атеїзм. Можливо, саме віра тримала їх у всі часи.

– КЛОПІТНІ НАШІ БУДНІ

– Пане Микола, повернемося до проблем вашого об'єднання. Отже, чим живе і дишете сьогодні?

– Наші родини, в основному, багатодітні. А це - необхідність турбуватися про кожну дитину і навіть тоді, коли вона народжується не у шлюбі. Роми не залишають своїх дітей у пологових будинках. Іх обов'язково хрестять. У нас зберегли великі роди - Жадани, Оберли, Лепенки.

Звичайно, у об'єднання немало турбот. І серед них найважливіша - люди зачасти безробітні. Аби прогудувати родину, то й займаються дрібним підприємництвом (бізнесом). Багато чорно чудові ремісники, уміло торгують.

Доводиться допомагати найбільш незахищеним, бо їх "відфутболоють" різні служби, у тому числі й соцабезпечення. Не на рівні й медичне обслуговування. Звичкою стало в правоохоронців (та й не лише) бачити в кожному циганові порушника. Ми самі не потерпимо нечесності. Але багато проблем розв'язати не можемо, зокрема освіти.

Сьогодні, наголошую ще раз, "вдімурають" ранні шлюби, коли неповнолітні (14-15 років) молода після одруження мусять проживати в родині жениха. А, пригадується, що 15-20 років тому ранні шлюби були модними. Молоді жили в родині жениха, іх навчали всьому від батьків. Старші були спокійні: зуміють вести господарство, навчаться дбати одне про одного. Тепер без згоди синів і доньок шлюби не допускаються, у всьому разі в Україні. Мушу зазначити: це народ лолі - азатські роми переїняли обряд у місцевих. В українських ромів обряди змінюються. Тепер, аби дати згоду на весілля, батьки жениха обов'язково приїжджають до рідних нареченої. Нби в гості. Але батько дівчини знає причину вітчу. Після першого знайомства, якщо все до душі, то проходить сватання, а відтак уже весілля. Варто

сказати, що весілля буває двох видів - з дарами і без. Запрошених обов'язково попереджують, яким буде весілля. Якщо з дарами - кожен має їх принести й покласти на великий стіл. А старшина, приймаючи дарунки, пропонує гостю коньячок, вино для тих, хто не зміг прийти на весілля, щоб вони вдома висловили свої побажання молодим.

Весілля без дарунка - це просто скромна вечірка.

– Розкажіть, Микола Миколайовичу, конкретніше про об'єднання.

– Зареєстроване воно в 1999 році. Сьогодні в нього входить понад 100 циган. Є немало активістів, які допомагають організувати різні заходи. Всеукраїнська правозахисна організація "Чачіне" ("Правдивий захист") поважає життя циган. Більша увага приділяється освіті, культурі. Плануємо мати свою недільну школу, де б вивчалась мова, звичай, обряди. Двоє наших юнаків - студенти Сумського університету.

Сказав би, що об'єднання дбає і про розвиток спорту. Є в нас призері навіть світових і європейських чемпіонатів. Діє естрадно-фольклорна група "Авен Бакталє" ("Будьте щасливі"), були учасниками конкурсу хореографії ім.Вірського, який проходив у Пльаві, перемагали на конкурсах у столиці нашої держави.

І інші питання порушувалися під час бесіди, зокрема й зв'язок Сумського громадського об'єднання ромської культури з іншими товариствами України.

Розмову з Миколою Москальовим вела Юлія Зейхан

– Вас, Микола Миколайовичу, очевидно, за живе зачепило написання про ромів у популярному виданні газети "Ваш шанс"?

– Чого тільки не зробиш заради дешевої популярності! Кореспондентка Наталія Расвська епіграфом до свого "опусу" взяла слова з поеми О.Пушкіна "Цигани".

"Ми дикі, неті у нас закони, Ми не терзали, не казали, Ми робили і добрі душою..."

Але ж ми знаємо істинне, романтизоване ставлення поета до нашого народу. Кілька відриваних від контексту рядків ще чого не означають... Скажу тільки, що земля цивілізація періодично "хворіє" симптомом переслідування національних меншин і прикро, що "Ваш шанс" не втримується від "дитячої хвороби" у час, коли роми вступили у III тисячоліття, дозволяють собі робити випад проти закону, національної гідності і прав ЛЮДИНИ. Це ваш брат по перу - професіонал, який виражає думку видання... В іншому випадку така грязька не знайшла б собі місця на п'ятій сторінці газети напередодні Новоріччя!

У ЧИЙСЬ РУКА ЖУРНАЛІСТСЬКЕ ПЕРО?

Написала рядки, винесені в заголовок. І задумалася. Особисто я не знайома з сумською журналісткою, яка опублікувала на шпальтах місцевої газети пaskвіль на народ, який має свою не російську, не українську, а ромську культуру. Запам'ятаймо це слово - ромська культура.

Цигани (роми) - це дійсно етнічна спільність. І вони вихідці з Індії (кінця I тисячоліття). Іх мова - циганська, належить до індоєвропейської сім'ї мов. Користуються писемністю тих народів, серед яких живуть. Згідно з останнім переписом, в Україні проживають близько 50 тисяч циган, у тому числі в Закарпатті - одна четверта частина, в Сумській області - 1 600, що складає 0,1% від населення.

Зазначимо: місто Суми має свій "циганський район" - Баранкув, де уже давно живуть осілі цигани.

До чого веду? А до того, що я уже давно сумніваюся щодо правдивості цифр стосовно кількості ромів, котрі проживають в Україні. А чому? Тому що в моєму рідному селі, що за добрих сто кілометрів від обласного центру Закарпатської області - м.Ужгород - уже під лісом облаштується четвертий ромський табір. І як писала в "Романі Яг" десь чотири роки тому (тоді газета мала обласний статус), із дитинства бережу спомин: мою подругу Мілку та всіх табірчан "хрущовська", прощана була, влада виселяла на постігне місце проживання в Приамур'я.

Однак повернемося до розмови.

– Пане Микола! Я розумію, що ображати народ - це злочин. І ваше бажання звернутися до Верховної Ради і особисто Президента - тому свідчення.

– Сьогодні просто необхідно знати правду про мій народ, що "циганська філософія життя" - вільне кочівництво, неприйняття всіх законів - то гарні міфи, побутує враження. Що ми знаємо про народ, який можемо зустріти у будь-якому місці (державі) Земної кулі? Це люди, котрих можна розпізнати зовні, але вони залишаються по суті загадкою для більшості з нас.

Сьогодні, коли питання міжнаціонального спілкування вишло із сфери впливу теоретичних суперечок, справжня оповідь про циганське життя - не гра в розкриття якихось містичних таємниць, а настижна потреба гласно знайомства з життям ромів.

Невже у Сумах, Львові, Києві, Дніпропетровську, Чернівцях, та й інших містах, де проживають роми, не відають місцеві жителі звідки прийшов (прикочував) до них цей народ?

– Доводиться вкотре нагадувати, що на території сучасної України цигани (роми) з'явилися 500 літ тому, перекочувавши із Німеччини, Польщі, Румунії, Сербії та Угорщини. І сьогодні вона практично мешкають у кожній державі світу. Понад 4 мільйони - приблизна цифра. Стосовно українських ромів, то після Постанови Ради Міністрів СРСР від 20 жовтня 1956 р. "Про приєднання до праці циган, які займаються кочівництвом", іх закріпили на землі силою, українські роми зовнішньо асимілювалися, аби якось вижити... Чоловіки традиційно носять чорну одягу (вдаючи перевагу сніжно-білому кольору). А жінки не відмовляються від яскравої одягу і золотих прикрас.

– Пане Микола! Ви, як голова об'єднання, розумієте: необхідно ромам об'єднатися, аби захистити свої права. Бо вони звичайні люди - хтось бідніший, а хтось - багатший. Не всі мають працю з твердими зарплатками. А коли заглянути в ромську історію - то там є каста, племінний поділ. Що скажете з цього приводу?

– Нема елітарних або обездолених ромів. Вони народжуються звичайними людьми. А вже відтак, подорослішавши, йдуть у життя. В Україні проживають роми-серви, роми-сінті (північні цигани), лолі - азійські. Мешкають також келдерари (угорські і молдавські). Є роми-влахи та інші.

ГАЗЕТА - НАШ ДРУГ

З ПІРКИМИ ДУМКАМИ НЕ ЗАЛИШАЙМО НІКОГО ЛЕ ЧОРЕ ГІНДОСА ЧИ АЧГАВАС КАНІКАС

Добре, що своїми сумнівами, проблемами можемо поділитися з газетою. Сподіваємося, наш голос почують.

У нашому таборі мешкають понад 100 чоловік. Живемо не легко, бо суцільне безробіття - кілька чоловік мають працю на залізниці - Михайло Сурмай, Дюї Лакатош та Петро Сурмай.

Восени, ясна річ, думаємо, з чим будемо взимку. Довкола табору ліс. Він дає безкоштовно деякі свої дари. Це і гриби, й малина, ожина, лікарські рослини.

Ліс - це і дрова на зиму. Раніше ми могли за гроші придбати кілька кубометрів, до того ж заготовляли хмиз. Останнім часом нам перестали їх вивозити. Можливо, газета допоможе нагадати: роми теж люди. Вони мають право на соціальний захист найбільш вразливих. А таких у нас добрий десяток.

Іван Горват,
бівр табору села Зарічєво
Перечинського району
на Закарпатті.

І ОЗДОРОВЛЕННЯ, І ПОВЧАЛЬНА ІСТОРІЯ

Можна зробити немало для членів нашого товариства, іх дітей, тоді, коли вони активні. Серед наших добрих справ - оздоровлення через недільну школу 12 маленьких вихованців. Відпочивали, а також поповнювали свої знання діти (семеро) і при місцевій школі в Чортисіві. Нам допоміг голова райдержадміністрації П.П.Федоранич.

Хочеться мені розказати про одну повчальну справу, з якої слід винести урок.

Мешкає в сусідньому селі Онок дев'ятнадцятилітній ром Гаврило Міговка. Роботачий - родина вирощує помідори, які продає. Це дуже копійка робота. Іхній сусід якийсь накинувся з об'єздами на матір хлопця. Останній

не витримав і його... ударив. І хоч Гаврило не крадій, не лихослов, якихось інцидентів раніше не мав - голова сільради подав на нього негативну характеристику у правоохоронні органи. Довелось нам захищати хлопця, бо знаємо: конфлікт дрібязковий (виник з приводу качок, які купуються у водоймі, зробленому ромом). Виявляється, качки сердять сусіда.

Історія закінчилась мирно. Дільничний помирив сусідів. За що йому дякуємо, бо могло бути й ірше.

Ласло Дюрі,
голова Виноградського
районного культурно-просвітнього товариства
"Романо дром" на Закарпатті

■ За офіційними даними, в Україні на сьогодні мешкає понад 47 тисяч ромів, утім, самі вони вважають, що насправді їх близько 350 тисяч. Більшість із них доживають щонайбільше до 50 років, і це життя часто важче навіть за складну долю літературного Будулая.

ТЕ, ЩО Є В ЗАКОНІ, НЕ ЗАВЖДИ Є В ЖИТТІ КОДО, СО СІ АНДО ЗАКОНО, НА МІНДИК СІ АНДО ТРАЙО

щодавно довідалася, що стала вже другою. "Якщо я ромка, то що ж, мені і вмирати на бричку?" - запитала Євгенія, користуючись нагодою, у міського голови. Як відповів на цей закид Микола Глухов, до Куценків виїжджала комісія виконкому, і він своїми очима

підлозі, а пасажери тільки порекомендували йому вже не підніматися.

Євгенія Навроцька, головний редактор газети "Романі Яг", розповіла присутнім, як працівники ДАІ нещодавно затримали на дорозі у Чернігові жінку, на вигляд ромку. Ці "козаки" потягли її на процедуру дактилоскопії, пояснюючи свої дії лише тим, що вона "циганка". Закінчилося все досить кумедно. Бравим волякам з ромками у відділі міліції довелося вибачитися, бо, як виявилось, жінка була адвокатом і чудово зналася на правах людини. Про випадки упередженого ставлення говорили багато і виразно. Голова Сумського громадського об'єднання ромської культури Микола Москальов приїхав до Кременчука разом із відомим у минулому талановитим диригентом Володимиром Мусенко, який позбавився улюбленої роботи тільки тому, що він ром. Він розповів, як ще у 1941 році суди продали його сім'ю у фашистське рабство за півлітра. Протягом усього шляху до нашого міста їх старенького "Жигуля" тричі зупиняли працівники ДАІ. Як вважає Микола Миколайович, вочевидь з тої причини, що в машині їхав вузатий темношкірий ром, міліціонери

На світліні: В.В. Сошин, В.О. Мусенко, О.В. Чмільова і О.В. Дрозд

злочини скоєні особами "циганської національності". Увагою термін, в якому вбачається ще один елемент расової дискримінації, зживатися не буде.

Найбільший резонанс викликало запитання головного редактора "Кременя" Ольги Оленіч стосовно розвитку подій у сумнозвісній справі про спалення ромської сім'ї у Малій Коханівці два роки тому. Нагадаємо, що тоді у полум'ї загинули п'ять чоловік, а Кременчук прославився на весь світ як "новий Голкоост". Координатор Європейського центру захисту прав ромів Іштван Феньвеші повідомив, що ця справа вже надіслана до Страсбурзького суду, який зараз вивчає можливість її розгляду. Як розповів визнаний ромський письменник, голова громадської організації "Аме Рома" з міста Золотоноші Володимир Бамбула, за останніми повідомленнями, майор міліції Іванов, якого ромів в усьому світі вважають головним винуватцем цього злочину, не те що не покараний, а навіть не звільнений з правоохоронних органів. "Більше того, при будь-якій нагоді майор Іванов залякне ромів, що він усіх нас спалить", - розповів Володимир Миколайович присутнім. Анатолій Кононенко також повідомив, що "в тих подіях, дійсно, брала участь людина, дуже схожа на майора Іванова, але суд визначив усіх винуватців, і злочинці покарані" (?)

Не обійшли увагою учасники круглого столу і роботу засобів масової інформації. Н для кого не секрет, що у наш час багато хто з журналістів у гонитві за сенсаційним забувають про недопустимість розпалювання міжнародних конфліктів. Звичайно, для нашого населення ромів залишаються загадковою цивілізацією, яка існує поряд, але не пізнана і тому приваблює до себе. За таких умов, кожен необережний крок ромів одразу стає відомим громадськості, а сама ромська громада перебуває під прискіпливою увагою наших ЗМІ. Таким чином у свідомості громадськості формується образ цигана-вбивці, цигана-крадія, цигана, яким залюбують дітей ще з першого водночас статистика показує, що ромі скоюють не більше, а навіть менше правопорушень, ніж представники титульних націй в усіх країнах. Ці викладки підтвердив і прокурор міста Валерій Ткачов. Перед зустріччю він заздалегідь перевірив 200 справ за останній період. Лише дві з них якимось чином стосувалися ромів.

Закінчився круглий стіл дружньою вечерю, на якій гості цього заходу отримали можливість ближче познайомитися з одним з найяскравіших вірців світової культури - ромськими слівками і захоплюючими танцями.

Ігор Моїсенко,
м.Кременчук,
Полтавська обл.

На світліні: М.В. Глухов та Н.П. Костюк

У листопаді, в Кременчуці, у палаці культури "АвтоКРАЗ" відбувся круглий стіл на тему "Юридичний захист ромів - закон і практика", на який було запрошено юристів, журналістів та ромських лідерів з кількох областей України. Круглий стіл провело товариство ромської культури "Амаро Девіс". Координувала роботу Всеукраїнська правозахисна ромська Асоціація "Чачіпе" ("Правдивий захист") у співпраці з Європейським центром захисту прав ромів, який знаходиться в Будапешті. Вів круглий стіл голова Закарпатського культурно-просвітнього товариства "Романі Яг" Аладар Адам.

Проведення цього заходу було зумовлене тим, що останнім часом збільшилася кількість звернень ромів стосовно юридичного захисту.

На зустрічі були присутні представники Кременчуцької міської адміністрації на чолі з міським головою Миколою Глуховим, а також - начальник відділу у справах національностей і міграції Полтавської облдержадміністрації Валентин Сошин. До речі, всі присутні відзначили важливість роботи, яку виконує Валентин Вікторович, і дякували йому за чуйність і відповідальність у вирішенні питань, пов'язаних з проблемами національних меншин. З вибаченнями за запізнення прибули на круглий стіл керівники міських правоохоронних органів - начальник Кременчуцької міліції Анатолій Кононенко та прокурор міста Валерій Ткачов.

Відкриваючи круглий стіл, Микола Глухов відзначив, що в нашому місті, на його думку, немає ніякої дискримінації ромів. Міський голова розповів про роботу, яка проводиться відділом сім'ї та молоді виконкому у напрямку інтеграції ромських сімей у громаду міста, відповів на запитання, серед яких було і досить неприємне - стосовно побутових умов проживання багатодітної ромської сім'ї Євгенія Куценко. Вона все життя працювала на залізничній станції, а живе у дерев'яному бараці, який є в аварійному стані. З 1985 року Євгенія стояла перша у черзі на отримання квартири. Аж ось не-

ма бачив, що там ще нормальні умови існування.

На розгляді круглого столу порушувалося чи не найбільш важливе питання підвищення рівня освіти ромів. Як розповіли учасники заходу, багато ромів не мають навіть паспортів, тому що не можуть належним чином оформити потрібні документи. На

На світліні: Ю.С. Галигін, О.М. Бузна, В.П. Акіменко і Є. Куценко

Західній Україні вже давно впроваджується проект заснування ромських шкільних закладів. Але це потребує спеціальної підготовки, хоча б попереднього навчання ромської мови самих педагогів, - інакше, як вони навчатимуть дітей української?

З виступів учасників зібрання відчувалося, що вони надають також дуже велике значення необхідності збереження і розвитку самобутньої ромської культури. Представникам влади довелося вислухати на круглому столі чимало нарікань на упереджене ставлення до ромів і в нашому місті. Було наведено багато дуже виразних прикладів етнічної дискримінації. Так, усіх присутніх неприємно вразила розповідь керівника місцевої організації ромів Олександра Мещерякова про недавній випадок побиття ромської дитини в автобусі: якісь невідомі вразили вдарив шестирічну дитину кулачищем у голову тільки за те, що, як він сам пояснює, його дитину скривдив хтось із ромів. Мати побитої дівчинки змогла дати таку відсіч негіднику, що той опинився на

тричі доглядали салон і багажник.

Не минулася увагою і нещодавня акція головної дактилоскопії ромів у Лашках (один з районів м.Кременчука). Як повідомив Олександр Мещеряков, працівники міліції витягували всіх ромів із домівок, навіть старих та дітей, і примушували пройти процедуру зняття відбитків пальців, яку за законом дозволяється робити тільки у разі наявності достатніх причин. Як пояснив, вибачаючись, начальник Кременчуцької міліції Анатолій Кононенко, таким чином не в міру вранні правоохоронці розшукували вбивцю. За оперативною інформацією, отриманою з місця убивства в Крюкові, злочин був скоєний ніби кимось із ромів. У той же час пан Кононенко запевнив присутніх, що ніякого упередженого ставлення за національними ознаками у роботі підлеглих йому структур не існує, а окремі прикри випадки пообіцяв розглянути. На завершення Анатолій Петрович вибачився за те, що в деяких зведеннях, які надходять з міліції до ЗМІ, підкреслюється, що

ЮРИДИЧНА КОНСУЛЬТАЦІЯ

"Чи мають право малозабезпечені особи на одноразову грошову допомогу? Якщо мають, то який порядок її отримання?"

Відповідь:

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2004 року №147 "Про порядок надання одноразової грошової допомоги непрацюючим малозабезпеченим особам", непрацюючим малозабезпеченим особам, які отримують пенсію або соціальні виплати, може надаватися одноразова грошова допомога у разі тривалої хвороби, смерті близьких родичів (одного з подружжя, батьків, дітей), стихійного лиха та інших особливих обставин.

Одноразова грошова допомога надається на підставі особистої заяви непрацюючої малозабезпеченої особи один раз на рік у розмірі від 10 до 40 відсотків встановленого законом прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, у межах коштів, що передбачені на цю мету в Державному бюджеті на відповідний рік.

Рішення про надання одноразової грошової допомоги приймається керівником управління праці та соціального захисту населення районної, районної у м. Києві і Севастополі державної адміністрації, міської, районної у містах (крім м. Києва і Севастополя) ради за місцем фактичного проживання заявника на підставі акта обстеження його матеріально-побутових умов.

Сирена Горват, м.Берегове

Виплата одноразової грошової допомоги здійснюється за видатковими касовими ордерами або поштовими переказами.

Для обліку виплати одноразової грошової допомоги органи, що її надають, ведуть реєстр отримувачів одноразової грошової допомоги, де зазначаються відомості про її розмір та підстави надання, а також розмір пенсійних або соціальних виплат отримувача допомоги.

Рубрику веде юрист правозахисного центру "Романі Яг"

Олександр Мовчан

ПРОЧИТАЙТЕ ВИДАННЯ

ER
 EUROPEAN RIGHTS CENTER
РС

ДОВГА ДОРОГА ДО СПРАВЕДЛИВОСТІ

ЛУНГО ДРОМ КО ЧАЧІПЕ

У ромів побутує вираз "Птавало Ром шай андре бокт мерел патів на бистерел" ("Порядний ром не знехтує гідністю, навіть якщо з голоду вмирав"). Він спав на гадуку, коли знайомилася із інформаційним бюлетнем Європейського центру прав циган, який видано за сприяння Фонду Євразія. Вчителюється у романі матеріали - "Довга дорога до справедливості" (із практики Європейського суду з прав людини), "Погляд учасника" (про ефективність семінарів, які проводить Центр із захисту прав ромів), "Чим займається ERRCT", "У Болгарії притягують до відповідальності за дискримінацію", "Угода між національним об'єднанням і МВС", "Що таке расова дискримінація і боротьба проти неї - короткий путівник" та інші, ставало зрозуміло: боротьба за права народу روما почалася не сьогодні - шлях її довгий. І на ньому немало, як кажуть, терну. Від нби простого, на перший погляд, - не пустили повечеряти чи зняти кімнату в готелі, - до затримання міліцією (полицією) на вулиці вечірнього міста.

Доволі нетиповий матеріал під назвою "У Болгарії наказують за дискримінацію" - якраз свідчення проправного ставлення до громадянки Севде Ненавої, ромки за національністю, з боку приватного торгового підприємства "Вал". Не змирившись із тим, що її образили (відмовилися обслуговувати, насильно вигнали з кранци) ромка разом із Європейським центром із прав циган і болгарською громадською організацією "Романи Бахт Фонд" звернулися у суд. Суд визнав подібні дії прямою дискримінацією на основі етнічного походження, що порушує болгарське законодавство.

Треба сказати, що подібне рішення - перше в Болгарії. Воно базується на новому антидискри-

мінаційному законі, який набрав чинності з 1 січня 2004 року.

Отже, зробить висновки читач із згаданої та аналогічних публікацій, необхідно боротися з порушенням соціальних, економічних прав ромів, задокументувати випадки дискримінації, звертатися у державні інстанції.

Привертає увагу матеріал "Рівний доступ до освіти", в якому йдеться про те, що Європейський центр із прав циган протягом 8 місяців проводив дослідження про циганських школярів м.Острава (Чехія). Результати шокували. Посудіть самі - з 1372 учнів спеціальних шкіл для розумово відсталих дітей 762 дитини (більше половини) виявилися із ромських сімей, і лиш 2,26%, тобто 753 ромських дітей із 33372, які отримували основну освіту у нормальних школах, були ромки!

Пророблена значна робота, аби довести очевидну дискримінацію. І хоч шкільна адміністрація була проти, ряд сімей, підтримувани місцевими правозахисними організаціями, подали до суду. Наразі справа знаходиться в Європейському суді з прав людини.

Інформаційний бюлетень подає матеріали різних жанрів - є і витяги з листів, коментарі до телевізійних програм, які розпалюють національну ворожнечу (канал НТВ, програма "Кома") тощо. До речі, інформаційний бюлетень Європейського центру з прав циган виданий у жовтні 2004 року в Будапешті (Угорщина). Шеф-редактор: професор Димитрина Петрова (виконавчий директор ERRCT), редактор Леонід Райхман (консультант Інститут Відкритого суспільства), Нью-Йорк. Видання змистове, поліграфічно добре оформлене. Прочитати його можна у правозахисному центрі товариства "Романи Яг", інших правозахисних центрах, бібліотеках.

Юлія Зейкан

ОХОРОНЦІ ПРАВОПОРЯДКУ ЧИ БЕЗЗАКОННЯ?

ХАЛАДЕ ЧАЧІПНАСКЕ ВАЙ НАЙ ЧАЧІПЕ?

24 липня нинішнього року близько 16 години в с.Гельмязів Золотоніського району Черкаської області на центральній вулиці села дільничний інспектор міліції Різник Микола Іванович разом з іншим громадянином (невідомо, працівник міліції чи ні) на ім'я Славік зупинили громадянина ромської національності Романа Василя Аврамовича та його племінника Романенка Георгія Степановича, не пред'явивши їм жодних звинувачень одразу почали їх бити. Тобто фізичне насильство застосовував Різник, а його напарник стояв з пістолетом у руці. Погрожуючи зброєю, вони примусили ромів лягти на землю, і в такому стані дільничний інспектор продовжував завдавати удари обом чоловікам і різні частини тіла. Як пояснили Василь та Георгій Романенки під час побиття дільничний вимагав від них повернути якісь ікони. Що це за ікони, кому вони належать і чи були вони викрадені, потерпілим ромам не відомо. Через деякий час евакуацію було закінчено, і "правоохоронці" поїхали геть.

Від завданних побиттів В.А. Романенко відчув різке погіршення здоров'я, і 25 липня о 15 год. 45 хв. був доставлений у Золото-

ніську ЦРЛ з попереднім діагнозом: проривна виразка. Після встановлення кінцевого діагнозу Василь Аврамович був прооперований і зараз перебуває в палаті інтенсивної терапії (реанімації). Дружина В.А.Романенка Олександра Гаврилівна звернулася в громадську організацію "Аме Рома" з проханням надати правову допомогу та захист від свавілля правоохоронців.

Дружина потерпілого, значючись винуватцем того, що сталося, є дільничний М.І.Різник, 25 липня шукала його в службовому приміщенні, проте інспектора там не виявилось, і вона була змушена піти до нього додому. Там його теж не було, і О.Г.Романенко звернулася до дружини дільничного з пропозицією про грошову допомогу на проведення операції, справедливо вважаючи, що хворіло чоловіка різко загострилося через побиття, в результаті чого лікарі змушені робити операцію.

Дружина дільничного інспектора відмовилася надати грошову допомогу і, образивши, прогнала Олександру Гаврилівну. 26 липня між 16 та 17 годинами в с. Гельмязів Золотоніського району, де проживає сестра дружини потерпілого В.А.Романенка

- Світлана Олександрівна Кісліченко, на автомобілі приїхали шість працівників міліції, серед яких був і дільничний інспектор М.І.Різник. У грубій, образливій формі вони почали вимагати в господарки різного роду документи, голосно кричали та ображали всіх ромів, погрожували надати на жінку наручники, відправити її неповнолітніх дітей у міліцію і спалити будинок Кісліченків. Метою цих беззаконних дій і погроз працівників міліції було залякати родичів В.А.Романенка та інших ромів, щоб вони не надіслали скарги у відповідні державні органи на те, що сталося за два дні до цього.

Незважаючи на реальність погроз, потерпілі звернулися по допомогу в нашу громадську організацію. Була проведена перевірка, факти свавілля працівників міліції було задокументовано.

Зокрема, сусідка С.О.Кісліченко Олександра Федотівна Решотсько, за національністю українка, вчитель-пенсіонер, дружина померлого працівника міліції, дала покази, які зафіксовані на аудіоплівці, де підтвердила факт погрози працівників міліції вчинити підпал домоволодіння Світлани Олександрівни разом з усіма ромами, що таким чином приховати факт побиття В.А.Романенка Покази інших учасників, у тому числі і потерпілого, задокументовані письмово та записані на аудіоплівку.

Потерпілого В.А.Романенка сфотографовано на лікарняному ліжку (див. світлина).

Письмові та інші докази зберігаються в офісі громадської організації "Аме Рома".

Зі слів потерпілих, переслідування дільничним інспектором М.І.Різником тривають довгий час і постійно.

Володимир Бамбула,
голова громадської організації "Аме Рома",
Володимир Бакай,
юрист

ДУМКИ З ПРИВОДУ

■ У нашому суспільстві побутує упереджена думка, що основними розповсюджувачами наркотиків є ромки.

Пропонуємо увазі читачів лист у редакції, в якому подаються роздуми на цю тему лідера ромської організації одного з найнеблагополучніших регіонів України.

"Мабуть, відповідь на це питання не цікавить зараз нікого, як не цікавить і доля всього народу, бо наше суспільство начепаило цей ярлик на всіх ромів загалом. Чому усе хороше, що є в цього народу з його давньою історією і культурою, затьмарюється якоюсь незначною купкою людей, яка займається розповсюдженням наркотиків, цим брудом, нахливаючи відразу на весь ромський рід біді й зневажливе ставлення з боку інших народів? Де криються відповіді на ці запитання? Ця стаття аж ніяк не виправдо-

ЧИ ІСНУЄ РОМСЬКА МАФІЯ?

ЧИ СІ РОМАНИ МАФІЯ?

вує наркоділків, але давайте все ж таки розберемося в цій ситуації.

По-перше, треба з'ясувати кілька питань. Хто вирощує наркосировину? Не ромки, бо вони, в своїй більшості, не мають городів, та й не вміють цього робити. Знаю, що вирощують мак бабусі і дідуся, які живуть у селах і які отримують мізерні пенсії, щоб продавати його і заробити собі на прожиття.

Хто купує готову "ширку" (суміш макової соломки)? Всім нам відомо, що вживають цю потворну суміш, в основному, підлітки, молодь та рідше дорослі "хворі" люди. Яка ж молодь її купує? Здебільшого, розбещені своїми батьками-багатіями діточки, які з жиру бісяться. Адаже це задоволення дуже дороге для простої, в нашому з вами розумінні, людини, а значить і рому це не по кишені.

Хто "садить" їх на голку, тобто хто нормальних дітей перетворює

на наркоманів? Та ті самі розбещені барчуки садять дітей бідних батьків, а ті, в свою чергу, шукають таких, в яких фінансове положення трохи краще за їхнє. Ось і виникає такий собі "вірус", назва якому "ЧУМА". Зараз усі говорять, що СНІД - це "чума", але він - лише один із наслідків наркоманії.

Я зараз не оперую даними, скільки в нашій країні безробітних, які мають середню та навіть вищу освіту, але заздалегідь знаю, що ця цифра буде високою. Якщо звернутися за даними в бюро з працевлаштування, тобто на так звану біржу, то ми там майже не знайдемо жодного ромського працівника, відповідно ромки не отримують допомоги по безробіттю від держави, часто не отримують і субсидій. Постає питання: а чому? Відповідь проста - більшість із них неграмотні або малограмотні, відповідно не мають професії, та, якщо бути відвертими, мало хто з них пра-

цював на підприємствах і, як наслідок, мало хто з них отримувє зараз пенсії. Щоб розпочати своє діло, хоч би так званий малий бізнес, треба, щонайменше, мати стартовий капітал і, щонайбільше, потрібно мати хоча б середню освіту, та й не просто атестат, а знання. А торгівля наркотою, на перший погляд, не трудомістка "робота" і не потребує ні великих капіталовкладень, ні знань. Ось і купують на цю деякі молоді люди, які повністю не усвідомлюють, яке лихо вони чинять, в першу чергу, собі, а також і суспільству, в якому самі ж і живуть.

Прибутки від цього лихо-бізнесу не йдуть на добро. А про конфлікти з владою й говорити не хочеться, бо до всього, що він "тягне" за собою, цих людей ще й нахабним чином використовують, як тільки кому заманеться. Зручно звалити всю вину на ромів, бо це в більшості своїй малоосвічені люди, які не знають

своїх прав, яких не важко використовувати, про яких з легкістю можна в засобах масової інформації писати різні нісенітниці і не нести за це ніякої відповідальності.

Не хочу, щоб у когось із читачів виникла підозра, що я якось чином прагну реабілітувати наркоторговців та зняти з них провини, це не так. Коли я сам перечитав свою статтю, мені захотілося голосно крикнути, аби мене почули всі ромки: "Манушале! Мукенті дава риндо! Конеске туме ден те барваловас, конес чаклякрен? Трай конеске туме керен бід? Денті ланге роменге те дживас! На прогенті терні зор! Сир туме на даран безех?" ("Люди! Покиньте цю справу! Кому ви даєте багаті, кого годуете? Подумайте і про те, яке чините лихо. Дайте спокійно жити хорощим людям! Не псуйте здоров'я молоді! Як ви не боїтеся гриха?")

На цій ноті хотілося б закінчити цей матеріал, та ми ще не відповіли на головне питання: чи існує ромська мафія?

Безумовно, поняття "мафія" в цій справі є, але ж чи ромська вона?

Небайдушый ром

ДО 60-РІЧЧЯ ВИЗВОЛЕННЯ УКРАЇНИ ВІД НІМЕЦЬКО-ФАШИСТСЬКИХ ЗАГАРБНИКІВ

Гарячі голови й серця
Образ нікому не прощали:
Без честі ром, як без лиця,
Як човен той, що без причалу.
Міха Козимиренко

Гарячі голови й серця

Іван Сергієвич Михайленко народився в селі Рождественка на Черкащині у 1927 році із сім'ї освітлених ромів. Закінчив зоотехніку, працював у селі за фахом. Опісля, оженившись у Черкасах, закінчив техніку майстрів. 30 років працював майстром на заводі імені Петровського.

У 1945 році воював на Далекому Сході в Манчжурії. Нагороджений орденом Великої Вітчизняної війни. У минулому році з рук Президента України Леоніда Кучми отримав високу нагороду - орден "За мужність". За свою добросовісну працю нагороджений медаллю "За доблесну працю".

Іван Сергієвич - інвалід другої групи. Зараз проживає в Черкасах. Отримує допомогу від МОМ продуктами, які доставляють йому активісти громадської організації "Аме Рома".

Володимир Бамбула

На світлинці: Іван Сергієвич Михайленко.

Людські долі

ЧВЕРТЬ ВІКУ ПРОСЛУЖИВ В ОХОРОНІ

Уже два роки Олександр Никифорович на пенсії. Проте його непосидючий характер і дисциплінованість не дозволяють лишатися вдома. Тож і далі ходити на роботу. Уже двадцять сьомий рік працює охоронцем у відділі державної служби охорони при управлінні Міністерства внутрішніх справ у Волинській області.

- Покази, дду, свою грамотку, - підказує дружина Надя.
- Не грамотку, а подяку, - задоволено виправляє Олександр Никифорович і скромно додає:
- Це покажу, якщо людям цікаво буде.

- Звісно, цікаво! - відповіли ми в один голос.

Хіба не дивина, що ром прослужив у спеціальному підрозділі майже чверть віку, і ще й як прослужив! Отож, за сумлінне ставлення до своїх службових обов'язків торік його навіть відзначили Подякою до 12-ї річниці незалежності України. А до служби у державній охороні Олександр Берлевич працював прохідником у нововолинській шахті. Взагалі-то далеко не ромські професії обирав він у житті: не шукав ні легких заробітків, ні особливих умов.

У далекому 43-му залишився без матері. Німецькі окупанти активно відступали. А коли прийшли у його рідний Торчин, батько сказав, аби Сашкова ненюка забрала їхнього однокласника і тікала на хутір. Однак під час чергового обстрілу долетів снаряд і туди. Розірвався просто у хаті, смертельно травмувавши молодшу матір: як сиділа біля колісника, гойдаючи синочка, так і впала мертвою на земляну дошку. Батько Олександра виніс її бездиханне тіло на руках і поховав неподалік у лісі. А їхнього синочка врятувала вовняна хустка, якою було накрите дитя у кошику. Лише зо два десятки дрібних осколків тоді закрутілися у шерстяній пряжці...

- Незабаром і батька забрали на фронт, - згадує Олександр Никифорович.

А немовля прихистив його рідний дядько, у якого не було своїх дітей. Так і прожив у нього хлопчина дванадцять років. Пізніше помер і дядько, а Сашка забрала

до себе його двоюрідна сестра. Біля тієї бабусі і жив. У армію не взяли, бо для своєї прийомної матері він залишався єдиним годувальником. Одружився рано, ледве виповнилося дев'ятнадцять.

А на роботу в державну (а тоді міжвідомчу охорону) структуру прийшов випадково. Прийняв його тоді полковник Тарнавський і навіть не засумнівався, що він, ром, може бути нечесним і недисциплінованим. Відтоді в свято і будень заступав Олександр Никифорович на охорону різних об'єктів.

- На автозправках стояли з карабінами, - не без гордості пояснює Олександр Никифорович. - Але зазвичай нам видають гумові кийки та інші спецзасоби. Через кожну годину ми обходимо територію об'єкта і звітуємося у відділок про своє місцеперебування. На "розвод" щовечора приходимо у відділ, і у кожного з нас все повинно бути в ідеальному порядку: навіть гребінець і носовичок.

Взагалі склалося враження, що про свої службові будні Берлевич міг би говорити годинами. Та й у формі охоронця почувався, немов у хоролівському одязі. З усього видно, що любить він порядок. Бо і біля його дому, що розташований у Прилуцькому Ківерцького району, як і на службі - все в ідеальному порядку.

- А що ж до традиційних для ромів захоплень, наприклад, таких, як коні? - цікавиться поміж іншим.

- Коні в мене є, аж два. Ходить, покажу, - усміхнувся господар, відчиняючи двері гаража, і так само весело додав. - Коли надворі холодніше, беру одного з них - "Жигул" восьмої моделі, а влітку - "одлаю" велосипеда. Ось і тепер зібрався їхати на машині в гості до обох доньок, одна з яких живе у Ківерцях, а друга - в Маяках. Бо до сина Володимира, який кілька років тому поїхав жити у Німеччину, не доїхати і на "вісміці", - журиться Олександр Никифорович. - А так хочеться вникнути в життя, іх нас аж семеро, але за кожного з них однаково болить ромська душа...

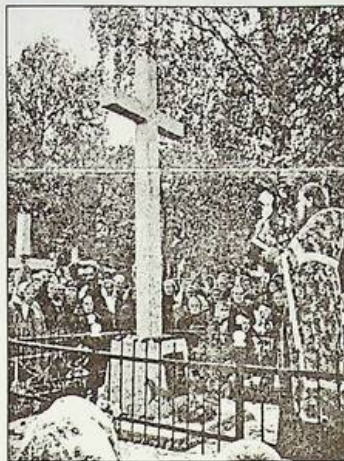
Олена Мороз,
Волинська область

ТАБІР ПІШОВ У НЕБО...
ТАБОРО ГЕЙЛАС АНДО ЧЕЙРІ...

■ Днями у селі Видерта відбулося урочисте відкриття обеліска-пам'ятника останнього притулку ромів, які були по-звірячому закатовані фашистами на околиці цього населеного пункту у 1943 році.

Влітку 1944-го з верхів німецького командування надійшов наказ - знищити всіх ромів у концтаборах. Віддав його рейхсфюрер СС Гітлер. Не минуло і місяця, як в Аушвіц-Біркенау мученицькою смертю загинули 4 тисячі представників гонимого фашистами ромської національності. У період з 1942 по 1944 рік у нас, на Волині, було знищено близько 90% ромів, що проживали чи перебували тут. На жаль, не оминув ця трагедія і наш район.

Видерта... За примхою долі це польське село стало свідком нещадної, нелюдської розправи фашистів над мирною общиною ромського населення. Старожилі ще й досі пам'ятають звірства, які вчинили загарбники над беззахисними людьми. Розповідають, що ромський табір спокійно кочував від села до села. Займалися вони ковальською справою, ремонтували вози та й взагалі добре уживалися з місцевим населенням. Ніхто й не сподівався, що той день стане кривавою сторінкою історії Видерти, назавжди викреслить людські долі зі скрижалів життя. Звичайній, пересічній людині важко зрозуміти мотиви, які спонукали людей з такою ж червоною кров'ю, як у інших, пролити таку ж кров мирного населення. Сьогодні майже неможливо віднайти ні вкоханих, ні, тим більше, тих, хто

віддав такий звірський (інакше його назвати неможливо) наказ

Видерта... Тут було вбито 50-60 чоловік (за одними свідченнями) чи близько п'ятсот (за іншими). Люди пам'ятають, як бігли роми по дорозі назустріч кудамось. Кажуть, що місцеві жителі зі слюзями на очах зустрічали конових ромів і говорили: "Діть, по-дівлясь, скільки там ваших по-дівлясь справ, ремонтували вози та й взагалі добре уживалися з місцевим населенням. Ніхто й не сподівався, що той день стане кривавою сторінкою історії Видерти, назавжди викреслить людські долі зі скрижалів життя. Звичайній, пересічній людині важко зрозуміти мотиви, які спонукали людей з такою ж червоною кров'ю, як у інших, пролити таку ж кров мирного населення. Сьогодні майже неможливо віднайти ні вкоханих, ні, тим більше, тих, хто

віддав такий звірський (інакше його назвати неможливо) наказ Видерта... Тут було вбито 50-60 чоловік (за одними свідченнями) чи близько п'ятсот (за іншими). Люди пам'ятають, як бігли роми по дорозі назустріч кудамось. Кажуть, що місцеві жителі зі слюзями на очах зустрічали конових ромів і говорили: "Діть, по-дівлясь, скільки там ваших по-дівлясь справ, ремонтували вози та й взагалі добре уживалися з місцевим населенням. Ніхто й не сподівався, що той день стане кривавою сторінкою історії Видерти, назавжди викреслить людські долі зі скрижалів життя. Звичайній, пересічній людині важко зрозуміти мотиви, які спонукали людей з такою ж червоною кров'ю, як у інших, пролити таку ж кров мирного населення. Сьогодні майже неможливо віднайти ні вкоханих, ні, тим більше, тих, хто

віддав такий звірський (інакше його назвати неможливо) наказ Видерта... Тут було вбито 50-60 чоловік (за одними свідченнями) чи близько п'ятсот (за іншими). Люди пам'ятають, як бігли роми по дорозі назустріч кудамось. Кажуть, що місцеві жителі зі слюзями на очах зустрічали конових ромів і говорили: "Діть, по-дівлясь, скільки там ваших по-дівлясь справ, ремонтували вози та й взагалі добре уживалися з місцевим населенням. Ніхто й не сподівався, що той день стане кривавою сторінкою історії Видерти, назавжди викреслить людські долі зі скрижалів життя. Звичайній, пересічній людині важко зрозуміти мотиви, які спонукали людей з такою ж червоною кров'ю, як у інших, пролити таку ж кров мирного населення. Сьогодні майже неможливо віднайти ні вкоханих, ні, тим більше, тих, хто

ство перосисли-ло свої вчинки, скосні помилки і намагається виправити їх. І наш священний обов'язок вшанувати пам'ять тих, хто загинув смертю мученика. Безневинного.

Видерта... На початку жовтня в цьому селі відбулося урочисте відкриття пам'ятника - мармурового хреста з написом "Пам'ять Скорботи. Примирення" - загиблим у 1943 році ромам. Його споруджено завдяки організаційним заходам райдержадміністрації. На урочистості приїхали голова Волинської громадської асоціації циган "Терне рома" Сергій Григориченко, який був ініціатором створення цього пам'ятника, віце-консул Генерального консульства Республіки Польща у Волинській області Андей Дрозд, начальник відділу у справах національних меншин облдержадміністрації Олександр Кравчук, заступники голови райдержадміністрації Валерій Долго та Іван Шевчук, заступник голови районної ради Валерій Рюмін.

На церемонії відкриття пам'ятника виступили живі свідки цієї трагедії - ромки Ольга Бузна та Анастасія Гученко. Сільський священник отець Анатолій висвітлює пам'ятник, до підняжого від гостей і селян лягли живі квіти.

Богдан Пташник,
с.Видерта
Волинської обл.

ЧОМУ ДОСІ НЕ ОЦІНЕНО ПОДВИГ ТИХ, ХТО БОРОНИВ
БАТЬКІВЩИНУ ВІД ФАШИЗМУ?БОЛЕМ ОЗИВАЄТЬСЯ ЗЕМЛЯ
ДУКГАСА БОЛДЕЛ ПЕС Е ПГУВ

Наша держава відзначила 60-річчя визволення України від німецько-фашистських загарбників. Цей день бодем озивається у багатьох родин, бо майже всі втратили когось. Скажімо, сім'я Галини Петренко. Її сестру, чоловіка і дітей розстріляли німці. Довелося на дорогах війни пропав безвісти чоловік, залишивши молодшу дружину з малими дітьми на руках. Вона, до речі, за чоловіка не отримує жодної копійки. На сьогодні дістає пенсію по старості у сумі 33 гривні. А що можна за такі гроші придбати? Хіба прожити, коли не вистачає найнеобхіднішого.

Племінниця Галини Петренко Євдокия Іванівна теж залишилася одна, зазнавши і голоду, і холоду. Під час війни перебувала на зайнятій німцями території, працювала на господарів - фермерів, доглядала тварин, ткала полотна, опікувалася дітьми. І все це за кусень хліба, за виживання. І так до визволення Радянською Армією. Хіба очікувала ця 77-річна

жінка-страдниця, що голодною буде старість? Сьогодні зустріне її на базарі з простягнутою рукою. Просить у людей

Це один приклад. Сім'я Василя Кузьменка кілька разів "піддавалася" розстрілу. Марія була вже готова для відправлення в Німеччину, але доля змілюстилася над нею - на руках була найменша донька. Її чоловік, Музиченко Іван, загинув у танку, захищаючи Батьківщину.

І цей подвиг ніхто не оцінив нічим і ніколи.

Багато б можна розказати про сім'ю старого рома Власовича. Його син Григорій у роки війни пішов на фронт, залишивши дружину з малим сином. Та не повернувся. Загинув у Каневі під час переправи через Дніпро. Тех ж влад забула про воїна, який поліг за те, аби люди жили в мирі, шасті.

Другий син Власовича Василь маленьким хлопчиком був на окупованій території - в селі під Києвом. Він разом із дорослими ходив у поле на роботу. В 1947 році пережив разом з іншими голод. У

мирний час працював на заводі. Не раз його портрет висів на Дошці пошани, нагороджувався. Його сестра Катерина Петрівна рано залишилася вдовою, бо чоловіка її убили бандити, які після війни ховалися в лісах. Сама піднімала на ноги дітей, не отримуючи від держави ніякої допомоги.

Третій син Власовича Іван у часі Сталінського правління був арештований, засуджений і відправлений т.зв. "трьохкою" у невідомому напрямку. Але у час війни із зброєю в руках захищав Батьківщину. Був поранений, потрапив у полон, потім був визволений радянськими військами і потрапив у госпіталь у Ленінграді. Десять років не знав, де його батьки.

Хочеться мені запитати: чому в парламенті нема жодного рома, який би захищав інтереси свого народу?

Л.Блоус,
секретар обласної
"Романо Дром",
м.Свердловськ
Луганської області

ПОЛЕМІКА

Рання історія, або Причини виходу ромів із Індії

Терні історія, ай Байо нашавіпе ле ромен анда Індія

У попередньому номері ми зупинилися на загальному аналізі теорії етнології, засновником якої був Л.М.Гумільов, а також дали творчий портрет цієї непересічної особистості. Нагадаємо, вперше свою теорію видатний вчений виніс на широкий загал лише на початку 60-х років минулого століття, хоча вона була сформована багатьма роками раніше.

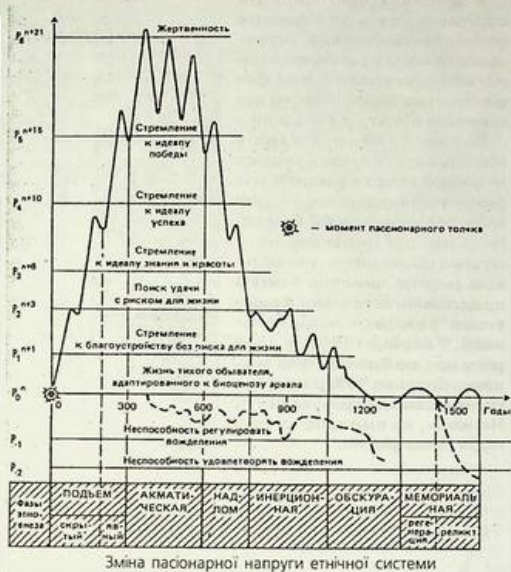
Наукова думка тодішнього Радянського Союзу, в особі ВАКу, вельми негативно сприйняла цю теорію, бо остання не відповідала іншій теорії - класової боротьби, яка була домінуючою марксистської науки.

ЗАРОДЖЕННЯ РОМСЬКОГО ЕТНОСУ

Ромський етнос зароджувався в долині ріки Інд, яка за кліматичними та ландшафтними умовами вельми схожа на країни Середньої Азії, зокрема Туркестан. Інд - ріка з перекатами, і хоча вона дуже повноводна, тут багато островів і піщаних млин. Тому навіть під час англійського напівання, місцеві жителі перепливали Інд не на катерах, що курсували від острова до острова, а на бурдюках.

На момент пасіонарного поштоху на території Інду проживали середньоазійські племена, які колись полишили свою батьківщину і осіли в цій долині: кушани, саки та евталіти. Це були різні етноси, які, потрапивши на нову територію, забули про своє походження. Зовні вони розчинилися у місцевому середовищі, та культурою різко відрізнялися між собою. Приміром, середньоазійці мали за божество сонце, а індуї - змія і таке інше.

(Продовження. Початок в "Романі Яг" від 10 листопада 2004 р.)

Зміна пасіонарної напруги етнічної системи

Пасіонарний поштох, що охопив долину Інда, надзвичайно вплинув на індуїв. Саме тоді вони згадали, що колись у них була старіндуська релігія, яку вони за тисячоліття забули: на час поштоху її знали тільки браміні, котрі черпали у давніх джерелах мовою санскриту знання про неї.

ФОРМУВАННЯ НОВОЇ СИСТЕМИ

У період з 6 ст. н.е. по 10 ст. н.е. у долині ріки Інд точилися релігійні війни і водночас відбувалася перебудова каст. На цій території тоді ж замість величезної імперії Гупта, яка сповідувала буддизм, з'являється новий раштупський етнос (8 ст.н.е.).

Переформування системи каст полягало в тому, що створюються нові касты, які складаються з дрібних каст - від вищих до нейтральних

від нейтральних до найнижчих. Цей розподіл призвів до того, що раштупи (новий етнос, який з'явився в результаті пасіонарного поштоху) створили не єдину державу, а безліч дрібних князівств. Вони ворогували між собою, проте були об'єднані єдиною системою каст, тобто єдиним стереотипом поведінки та новою релігією.

Пізніше ця релігія розколювалася на два віросповідання, прихильники яких вели релігійні дискусії, але не ворогували між собою: шиваїзм і вайшнавизм.

Отже, раштупи і були тією основою, з якої вийшов, за Гумільовим, ромський етнос. Період розколу і ворожнечі між дрібними князівствами, з одного боку, та добровільного переселення частин ромів, з іншого, закінчився після приходу в долину Інд арабів.

Об'єднуватися раштупи не вміли й не хотіли, і тому їх досить швидко підкорили собі мусульманські владетелі, встановивши в Індії мусульманську верховну владу. Проте вони нічого не могли зробити ні з устоєм життя, ні зі стереотипами поведінки, ні з світосприйняттям, ні з етнічними особливостями, які виникли тут внаслідок пасіонарного поштоху.

Таким чином, ми можемо зробити висновок - ромський етнос виникає внаслідок пасіонарного поштоху, що стався на початку 6 ст. н.е., водночас із арабо-мусульманським, а також із китайським, корейським, японським та деякими іншими етносами.

Цей пасіонарний поштох був настільки сильним, що створюються нові типи людей зі своїми стереотипами поведінки, які передаються з покоління в покоління.

Де би роми не перебували протягом своєї тисячолітньої міграції, вони не розчиняються в жодній країні, чужій їм і за куль-

турою, і за мовою, і навіть за деякими залишками вірувань.

Теорія Гумільова цікава, заслуговує на увагу і дає вичерпні пояснення виникненню ромського етносу та створенню кастової системи в ромському середовищі.

Єдине, з чим ми не можемо погодитися, то це з тим, що Л.Гумільов вважав: з Індії вийшла тільки каста, яка стояла на найнижчому соціальному рівні, і саме ця каста стала основою ромського етносу за межами Індії.

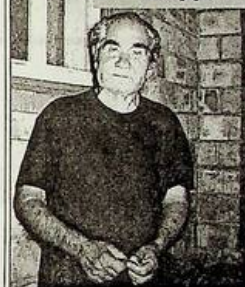
Етнографічні дані свідчать про те, що і в ромському середовищі є вищі, середні й найнижчі касты. Ці касты дуже суворо дотримуються норм суспільного життя. На жаль, про них у сучасних етнографіях та етнологіях досить обмежена інформація. Роми вельми неохоче діляться з нею науковцями.

Судження Гумільова про ромський етнос вважаємо вузьким лише через те, що вчений безпосередньо не займався ромською тематикою.

Євгенія Навроцька

ЛЮДСЬКІ ДОЛІ

У ВІЙНУ ЙОМУ БУЛО 15 АНДО МАРІПЕ ЛЕСКЕ САС 15

була лікарем. Коли ця жінка побачила викручені руки, рани та інші наслідки тортуру хлопчика, вона заплакала, а фашисти назвали недолюдками. Хлопця відпустили.

Вся сім'я виїхала у глухе село, щоб не розстріляли, бо багато ромських сімей тоді вже було знищено у Бабиному Яру.

Після визволення радянськими військами України юнаку було зроблено операцію, заліковані рани, а самі руки в суглобах вилікували. Довго не заживали і душевні рани. Згодом життя взяло своє. Микола Набаранчук був музично обдарованою людиною. Став працювати в одному з ансамблів і об'їздив із ним півсвіту.

Тепер це - хвора людина. Та він не перестає цікавитися життям, подіями у країні, вболіває за долю ромів. Він просив від його імені звернутися до керівництва МОМ з проханням не припиняти гуманітарну допомогу продуктами харчування жертвам Голокосту. Адже старим хворим людям і так дуже важко, більшість ромів не отримують пенсії, бо кочували, а після війни трудових книжок ромам у коблогос не видавали. Кожен робочий трудовдень записувався в записну книжку бригадира. Тож, попрацювавши в колективному господарстві рік-два, багато ромів тікали куди-небудь подалі від голодну, який не платив майже нічого. Перекочувували... в інший коблогос, а там по-вотаровалося те саме. Тепер ці старі хворі люди залишилися без пенсії, голодують, не мають за що купити ліки й найпотрібніше.

Микола пішов працювати в автопарк. Та його раптово заарештували і відправили в гестапо. Виявилось, що в автопарку діяла підпільна партизанська група. Всіх членів групи арештували і невдовзі розстріляли. А молодий Микола навіть не здогадувався, що працював поруч із підпільниками. Жорстокими тортурами гестапівці майже до смерті довели хлопця: викручуючи руки, його підшували до стелі, де він висів воторовалося те саме. Тепер ці старі хворі люди залишилися без пенсії, голодують, не мають за що купити ліки й найпотрібніше.

Микола Набаранчук не воював. Але він все життя чесно працював, незважаючи на те, що здоров'я його було підірване війною вже в молоді роки. Невже хоча б про таких, як він, старих і хворих людей, наша держава не в змозі потурбуватися, аби вони дожили свої дні в нужді, доходячи до кінця призової. І не в змозі надати цих людей лише на МОМ та інші міжнародні організації. І це - на 13 році нашої Незалежності!

Володимир Бамбула

Вони пережили Голокост

Конденко Зоя Василівна

Зоя Конденко народилася 17 листопада 1931 року в м. Харкові. В роки Великої Вітчизняної війни разом із усією великою харківською родиною жила в Харкові. Будинок, у якому мешкала ромська сім'я, фашисти спалили, тому всі вони були вимушені ховатися по підвалах та руїнах. Виходити назовні було дуже небезпечно. Батька вбили саме при обльаві на вулиці, при спробі втекти. Одного разу, Зоя разом із сестрою Єлею опинилися на вулиці, обох одразу ж затримали. Іх привели до сараю, де були повішені дві ромські дівчини. Хтось із знайомих побачив, як затримували сестер та переказав Зоїній матері. Мати прибігла боса, хоча надворі стояв лютий мороз, в одній сорочці, та стала благати відпустити дівчат. Віддавши все, що було у сім'ї цінне (хрестик, обручку, сережки), вона визволила доньок. Та врятувала мати їх ціною власного життя: заступила перейшла в запалення

(Закінчення)

легенів, а потім у туберкульоз. І невідомо хвора жінка померла. Дядька, рідного брата Зоїного батька, фашисти розстріляли в Харківському лісопарку, де загинули багато ромів, яких окупанти нещадно знищували.

Русанов Микола Олександрович

Микола Русанов народився в с.Чутіві Полтавської області 22 червня 1941 року - у перший день Великої Вітчизняної війни. Своїх батьків він не пам'ятає, знає про них лише з розповідей бабусі, маминої матері.

Батька вбили фашисти. Мати, щоб виманити речі хоч на які-небудь харчі, пішла на базар, залишивши дитину бабусі. Якраз тоді в селі почалася обльава. Окупанти лютовали, знищуючи ромів. Загнавши полонених у машини, розстрілювали, а трупи відвозили на околицю Чутова, скидали у рів і закопували. Мешканці села довго шукали своїх родичів, аж поки знайшли у цьому рову. Те,

що побачили очі, було жахливим: із землі то тут, то там виднілися, де рука, де нога, де півголова. Люди, не пам'ятаючи себе від горя, розкопували землю, щоб знайти своїх рідних. Там бабуся Миколи Русанова і знайшла свою доньку, мати хлопчика. Замість обличчя було криваве месиво, пальці перебиті. Так однорічний Микола залишився сироткою на руках у бабусі.

Втрапивши доньку, вже немолода жінка з маленьким онуком ходила від села до села, ночуючи де прийдеться, шукаючи їжу у смітниках. Доводилося ховатися від обльав. Жителі сіл пускали заночувати, рятували стару жінку та маленьке дитя від холоду, але боялися залишити їх у себе, знаючи, що розправа фашистів буде дуже жорстокою: знищать не тільки схованих ромів, а й господарів.

Війна зробила не одне дитя сироткою, але ромське дитя перше фашистами було вивуває лише за те, що його батьки - роми.

Тетяна Падуєвська,
Іван Матюшенко,
Харківська область

АВТОПОРТРЕТ НА ФОНІ ГІР І ДУШМАНІВ

АВТОПОРТРЕТО ПРО ФОНО ПЛАСН'ГО АЙ ДУШМАНЕН'ГО
Післяслово до збірки "афганця" Ігоря Моїсеєнка "Эхо Гиндукуша"

Гиндукуша, яка вийшла до 15-ї річниці виводу військ із Афганістану, отримала напутьтя у дорожку заступника голови НСПУ В.Медвідя, голови Полтавської обласної організації ветеранів Афганістану В.Корчукова. Вона складається із 49 творів. І в кожному поет розкриває жорстоку реальність війни - це і гірота втрат бойових друзів, і жорстока байдужість штабного командування, і думки молодих солдат про військовий обов'язок...

*Сонце в зеніт.
Гальє скалы
Высушил зной.
Где-то с горы напротив -
Короткий жесточай бой.
Лишь ротный
Азком ватным:
"Уходим ребята.
Они еще нам заплачат.
Жить нужно дальше.
Уходим.
Гора дамой".*

Цитовані вище рядки з поезії "Пить". Це нехитра розповідь про розвідку, яка отримала простий наказ: "Взяти і тримати висоту Баркандой". Сим дб у горах. Хочеться ковтка води. Але що вода, коли нема вже гранат. Повинен залишитися один солдат, аби дати іншим піти, бо інакше "всюю ротою в пекло".

Дорогий читачу! Прислухайтесь ось до цієї строфи, писаної серцем:

*Сонце в зеніт...
Гальє скалы
Высушил зной.
Хотя бы
Пучок травы...
Почки выдают по каплям кровь.
Хотя бы глоток мочи!
Господи!*

Ну, хоть бы каплю с небес!..

Помирали солдати на війні - хоч стекло 15 років, але досі політологі і соціологи сперечаються про її необхідність і результати. Особливо це актуально сьогодні, на фоні чергових конфліктів у Середній Азії, і в Афганістані в тому числі.

Лише той, хто пережив страшний війну (а й донині держава не віддала належне афганцям - роками стоять у черзі на житло, отримують мізерну пенсію інвалідів війни тощо), міг створити поезію "Аист":

*Я встану.
Я обязательно встану.
Я обязательно поднимусь.*

*У пусть кровоточат рань.
А я
Все равно вернусь.
Ожечь атакуют душмань.
Вершину вот-вот займут.
Патронов совсем не осталось.
Теперь мне уйти не дадут.
Прости меня.
Милая мама.
Я белой птицей
Вернусь...*

Неприменно вернусь.
Громадянськість, почуття обов'язку проявляються у багатьох творах, деякі з них, видається, можуть бути покладені на музику. Є щось, до прикладу, в "Аисте" від знаменитих гамзатовських "Журавлів". Твори "Седой батальон", "Высота", "Признание", "Службы мой мальчик", "8 Марта", "Первый бой" та деякі інші міг "народити" лише справжній талант. Ігор Моїсеєнка володіє даром проникливості, слово його лаконічне, виважене і, скажемо так, напружене містко. Воно дає покоління, яке живе з оповідей і небагатьох книг знає про Афган і драму, викликану ним, не лише уваження про той час, коли "гибли пацаны в объятиях войны чужой страны", а й тих, хто багато літо, нарочуд містко.

Це - збірка попередження. Не сміє повторитися Афган.

Доповнюють збірку із символічною назвою - Гиндукуш - грський хребет, який з древніх часів був каменем спотикання Сходу (з часів шумерів і до наших днів тут не припинялися війни), твори відомого поета і Барда Анастолія Шестопалова, колишнього в'язня Аушвіца (Освенциму), голови Кременчуцької спілки колишніх в'язнів фашизму Бориса Галайди, дипломанта різних фестивалів поета і Барда Миколи Передеріщенка. І вміщення у збірку, на наш погляд, виправдане: тема війни в Афганістані сьогодні практично біла смуга у сучасній вітчизняній літературі.

Хочеться завершити післяслово до збірки Ігоря Моїсеєнка строфою із ліси Анастолія Шестопалова "Будь, проклята война!":

*Ах как война гуляла Афганистан...
Не виноват Коран,
Что это был обман -
Афганистан...
И гибли пацаны
В объятиях войны
Чужой страны.*

Юлія Зейкан
На світлині: поет Ігор Моїсеєнко.

ЛІТЕРАТУРНИЙ ДЕБЮТ

■ Микола Штефанко - хлопець, яких багато на Закарпатті. Він навчається у Малоком'ятській ЗОШ І-ІІІ ступенів, а також відвідує ромську недільну школу, бо дуже хоче знати рідну мову.

Проте 16-річний юнак децю вирізняється з-поміж своїх ровесників: він пише вірші і в ці вірші вкладає свої думки і почуття. Поету-початківцю вдається знайти про те, що його хвилює. І це - добре, бо не запозичене ні в кого. Це - його.

Звичайно, початківцю у поезії потрібно ще багато чому вчитися і, найперше, техніці віршування. Адже у цікавих образів має бути і цікава форма.

Вітаємо Миколу з першою, до того ж "солідною" публікацією і бажаємо йому творчих успіхів.

"Яка ж то щаслива хвилино..."

"Саві коди бахталі вбрама..."

Сині очі

Я не буду знати, буду блаукати,
По всіх вулицях шукати,
В кожне віконце заглядати,
Кожну людину питати:

Чи не бачили ви дівчину
Із синіми-синіми очима?

Коли ж я її зустріну,
Свою кохану сдину, -
Яка ж то щаслива хвилино
Настане, моя дівчино!

І очі, як небо, сині
Будуть лише моїми...

Від мене далека

Широка розкішна дорога
Об'єднує мене з тобою,
Тихе голубе небо
Та сонце, мов дзеркало.
І все це разом
Висвітлює твою красу,
Хоч ти від мене й далеко...

Сирота

Мені наснилося у глибокій сні,
Як буря злая яблуно зломала,
І впади з неї яблукка мали -
Одні zostались,
без гілок над ними.
Схилився вечір: доць збивав їх,
Викотус на шлях,

такий широкій...
Як, доля, ти залишила одних -
Сиріт, і скільки
їм котитись, доки?

Вони згниють під долею-дощем
Чи колесо
в один момент розчавить...
Сирітська доля...
Серце крас шем.
І сльози по обличчю - ручаями.

Солдати

Пісня

1. Ми солдатами звемося,
Войнами быть вчимося:
Як кордони захищати,
Весь народ і рідну хату.

Приспів:
Не лякайтесь армії,
А до неї йдіть!
Вчїться гарно в армії
Та служіть!
Добрими синими будьте
Й рідну мову не забудьте!

2. Ми солдатами звемося,
Войнами быть вчимося...
Постоїмо за державу,
Наушу честь і наушу славу!

Приспів:
Не лякайтесь армії,
А до неї йдіть!
Вчїться гарно в армії
Та служіть!
Добрими синими будьте
Й рідну мову не забудьте!

Микола Штефанко,
учень
Малоком'ятської ЗОШ І-ІІІ ст.
та ромської недільної школи

Ионастар

ШЗЕРО 6

ИСУСО ПАРВАРЭЛ ПАНЧ ПХАНГЛЯ МАНУШЭН

1. Тунчи джяла Исусо пз авэр риг Галилейско морестар, ды пхув паша Тивериада.
2. А пала Лэ джялас фартэ буту манушэн, савэ дикхлэ чудула, кала Исусо высастярэлэс насвалэн.
3. Исусо ваздынялэ пз пилл тай башла котэ Пэхэрэа сиклярэцца.
4. А пашэ сля Иудеенгири Патради.
5. Кала Исусо удвкхля фартэ

бут манушэн, савэ авиле Лэстэ, Вов пхэнда Филиппости: "Тев амэ з тинах марно, тэ парварах манушэн?"

6. Кадья дума пхэнэлэ Исусо, соб тэ зумавэ Филиппо, а Еджисо Исусо джянэлэс, со тэ терэ.

7. Пхэнэл Лэсти Филиппо: "Дуй шэл रुपонэ ловэнца на хутилла, соб тэ роздэ лэнди по набаро которича хамо".

8. Ехх Лэхэрэа сиклярэндар, Андрии, пхрэл Симоохорро Петрохоро, пхэнэл Лести:

9. "Син катэ ехх тэрно чаво, лэстэ исин панч марнэ джэвэс-

пізнше у першу Церкву, але та весна поза всякими сумнівом принесла Євангелію рясні живна.

Коли Ісус зник із Капернауму, люди почали шукати Його. Незважаючи на близькість Пасхи, чимало галілеян замість того, щоб збиратися до Єрусалиму, пішла в обхід озера до Віфсаїди, сподіваючись зустріти там Учителя. І знову Ісус побачив "овець дому Ізраїлевого", які брели мов отара без

тар тай дуй махэрэ, нэ со када пз авіцэн манушэн?"

10. Исусо пхэнда: "Мэк маруша пэрэн". А пз кодова тхан сля бут чар, тай пэля манушэн панч пхангля.

11. Тунчи Исусо лияла кодэва марно, наисарда Дэвлэ, тай диня соб сиклярэн роздыне манушэнди. Тай камі роздыне всавэрэнди, ко скици камля.

12. А кала чачиле, вов пхэнда сиклярэнди: "Стидан котора, савэ ачилелэ, соб нисо тэ на хасявл".

13. Тай стидане дешудуй барэ

чабана. Серед пустельних пагорбів він видався їм новим Моїсеєм, який поведе їх шляхом свободи".

Олександр Мень, "Син людський", Львів, Монастир монахів студійського уставу, видавничий відділ "Свчадо", 1994 ст.98.

Свэнто Бахтало Лав

наумо. Сля пашэ ратятэ, а Исусо на авэлэс манушэнэ.

18. Море ж лия тэ ваздэпэ баря барваляга.

19. Ай кала проджило пав море бишупанч чи трянда стади, дыкхэн: Исусо джял пав пани. Тай бари дар облия лэн.

20. Нэ Вов пхэнэл лэнди: "На тращан, када Мэ".

21. Вонэ камле тэ лэн Лэ дэ ладья, тай ладья екхатар ачяла паша тханэ, курик вонэ ладнаэс.

Переклад Миколи Бурлуцького та Олени Марчук

Поради віг Раги Драбаріне кгабаріе Рага з 24 листопада по 7 грудня

Овен - поліпшення стосунків у родині залежить від ваших дипломатичних здібностей. Матеріальне становище у цей період буде задовільним, але можуть статися досить несподівані витрати. Юридичні справи, які ви весь час відкладаєте, краще завершити до Нового року. Намагайтеся не навантажувати серце та судини.

Телець - у вас зараз можливі деякі проблеми у службових справах. Та у особистому житті вам пощастить: ваш привабливий зовнішній вигляд та творчі здібності можуть бути помічені особами протилежної статі. Подарунки або хоча б квіти наприкінці листопада - саме для вас! Можливий приїзд гостей здалека. Грошей виграєте у ці дні багато, але згодом усе повернеться. Лякуйте горно!

Близнята - якщо сховати голову в пісок, проблема не вирішиться. Може, знайти інший спосіб? Не бітєся, насамперед, самого себе, будьте відвертими з колегами та родичами. В результаті успішної роботи отримаєте більше грошей, ніж завжди. Переверте легені.

Рак - нарешті ви дійшли до фінішу, та це не означає, що можна перепочити. Навпаки, основна робота попереду. Наразі намагайтеся уникати суперечок, виявіть доброзичливість переможця. А от члени родини змусять вас витратити зайві гроші. Фізичні вправи допоможуть тримати форму та перебувати у доброму гуморі.

Лев - зараз ви спроможні вирішити мирним шляхом серйозні конфлікти. Подяки не чекайте, вас ще можуть зробити винуватими. Свою правоту доведете трохи пізніше, а зараз намагайтеся ставитися до життя, як глядач до вистави. Варто помирити татки.

Діва - у матеріальних витратах можете вийти за рамки того, що собі дозволяєте, допоможе підтримка друзів та родичів. Уникайте лідерства, хоча б на тиждень. А от послухати поради фахівців дуже корисно. Саме тепер ваші особисті якості загартовуються у складних ситуаціях. Тримайтеся, все скінчиться добре! Адже ви, як завжди, матимете дуже добрих помічників. Здоров'я не підведе.

Терези - подорож буде вдалою та приємною, особливо, якщо поруч будуть родичі. Нові знайомства можуть стати початком нових ділових стосунків. Найближчим часом не беріть на себе зайве, не давайте пустих обіцянок. Родинні стосунки стануть міцнішими, якщо ви вирішите квартирне питання. Стан здоров'я вимагає негайної уваги та медичного обстеження.

Скорпіон - зараз вам не завадить бути "м'яким та пухнастим" або триматися героїчно та до кінця відстоювати свою точку зору. Скорш за все, якою б не була ваша поведінка, ваше оточення критикуватиме вас. А от матеріальні справи підуть угору, хоча кошти з'являться не з того джерела, що ви очікували. Стережіться загострення шкірних хвороб та проблем з головою.

Стрілець - з днем народження, людо Стрільці! Нарешті, скінчився напружений період на роботі! Зустріч із родичами надихне вас на початок нової справи, проте не поспішайте підписувати фінансові папери. З "несправжніми" друзями час розлучитися, але зробить це коректно. Ціна для вас інформація надійде на початку грудня. Почуватимете себе цілком здоровим.

Козеріг - намагайтеся уникати конфліктів у родині, будьте уважні з колегами та друзями. А от рішення, яке стосується грошей, можна сміливо приймати. Зараз сприятливий час для перегляду стосунків. Можливо, краще відкинути її, де "гра в одні ворота". Не дозволяйте використовувати себе. Беріть нервову систему!

Водолій - життя надає вам шанс. Надія на власні сили допоможе вибрати вірний шлях. Службові справи ідуть угору. Ставтеся уважніше до своєї родини - як до власних дітей, так і до батьків. Зробіть кардіограму.

Риби - скористайтеся можливістю продемонструвати свою творчу майстерність. Спілкування з друзями додасть вам сил подолати сіру нудьгу буднів та надихне на нові справи. Сферу свого впливу, особливо на людей іншої статі, сміливо поширюйте, проте уникайте зайвих емоцій та обіцянок. Візит до лікаря та обстеження печінки не завадять.

РОМАНІ ЯГ

Газета Закарпатського ромського культурно-просвітнього товариства
Реєстраційне свідоцтво серія KB №5877 від 20.02.2002 р.
Газета виходить за підтримки Європейської комісії та Інституту Відкритого Суспільства (м.Будапешт)

Шеф-редактор **Аладар АДАМ**
Редактор **Свєнїя НАВРОЦЬКА**

Редакція не завжди поділяє позицію авторів. За точністю наведених фактів відповідає автор. Редакція зберігає за собою право виправляти мову і скорочувати матеріали.
Повний або частковий переклад матеріалів дозволяється лише з посиланням на "Романі Яг"

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: м.Ужгород, вул.Дунаєвського, 18,
телефакс (03122) 61-39-56,
E-mail: ry@mail.uzhgorod.ua
http://www.romaniyag.uz.ua

Віддруковано в Ужгородській міській друкарні, вул. Руська, 13.
Умовн. друк. арк. 2,5. Тираж 2500. Зам. №

ОКСАМИТОВИЙ ГОЛОС УКРАЇНИ БАРХАТНО ГЛАСО УКРАЇНКАО

■ **Перебуваючи у відрядженні на Київщині, мені поталанило побувати на Співочому полі Печерського ландшафтного парку, де тоді проходив концерт Державного академічного ансамблю пісні й танцю МВС України. Найбільше полонив мене вступ провідного соліста цього ансамблю Леоніда Сандуленка. Про творчий і життєвий шлях талановитого рома, якому аплодували у багатьох країнах світу, й хочу розповісти читачам газети.**

Леонід Сандуленко - корінний киянин. Народився у багатодітній сім'ї, де, крім нього, було ще три брати і три сестри. Батько Леоніда старший був шанованою серед ромів людиною - ромським бароном і відомим музикантом. Коли Леоні вивчився 8 років, померла його мати. Турботи про виховання 7 дітей лягли на плечі батька. Ім він присвятив все своє життя, і поки не вивів їх у люди, навіть й гадки не мав пов'язати своє життя з іншою жінкою. Радіючи талантам своїх синів, він усякля їх підтримував.

Для майбутнього народного артиста України прикладом став старший брат Борис, которого на початку 60-х років називали радянським Робертіно Лоретті. Це учнем Борис почав виступати на професійній сцені, виконував ромські та українські пісні, але незмінним хітом юнака став шлягер італійського ровесника "O, sole mio".

У середині шістдесятих у

старшого брата почалася мутація голосу, і він припинив співати своїм незрівняним сопрано. Та одного разу у будинку Сандуленків знову зазвучала чарівна мелодія - ніби хтось поставив платівку Лоретті. Це був малий Леончик, який італійською мовою наспівував шлягер Робертіно. Так заприятимили вроджений талант хлопчика.

Уперше Леонія виступав на сцені, коли йому було 6 років. Після прослуховування в дитячій музичній школі ім.М.Лисенка його зарахували на диригентсько-хорове відділення Закінчивши ДМШ, Леонід поступив у Київську консерваторію. Через фінансові негаразди він не міг навчатися на денному відділенні. Вечорами доводилося співати у ресторанах. Згодом був прийнятий у Київський музичний інститут і гастролював зі створеним ним родинним ансамблем "Гіля роман" ("Пісні ромів"). Однак доба до класичної освіти все ж перемогла, і він згодом удруге

склав вступні іспити у консерваторію, але вже на вечірнє відділення.

Музикознавці прогнозували Леоніду Леонідовичу кар'єру оперного співака. У випускника консерваторії був досить великий класичний багаж: арії Онегіна ("Євгеній Онегін"), Мазепи ("Мазепа"), Остапа ("Тарас Бульба"), Валентина ("Фауст"), Хмельницького ("Богдан Хмельницький") та інші.

Чому Сандуленко не став оперним співаком? Над цим питанням він довго не розмірковував. "На все воля Божа", - говорить Леонід.

Новий період у Л.Сандуленка почався, коли він пов'язав своє подальше сценічне життя з військовими творчими колективами. В ансамблі Київського військового округу йому присвоюють звання заслуженого артиста України. Через деякий час Леонід переходить в Ансамбль пісні й танцю внутрішніх військ МВС України і саме тут стає провідним солістом, а також - народним артистом України.

Оксамитовому, сповненому якоїсь незбагненої виразності та духовної теплоти голосу Леоніда Сандуленка аплодували не лише в Україні. Багато довелось співакові поїздити по Союзу. У складі різних творчих колективів Сандуленко побував у США, Канаді, Франції, Іспанії, Бельгії, Швейцарії, Голландії, Чехії, Німеччині. Співав ромською, англійською, іспанською, італійською мовами і навіть на івриті.

У Леоніда Сандуленка великі творчі плани. Нині артист працює над новими творами, активно займається концертною діяльністю і готує до випуску перший професійний компакт-диск своїх пісень, шукає кошти на зйомку кліпу "Цвітуть конвалії весною", а ще хоче створити новий колектив ромської пісні.

Бажаємо талановитому співакові здійснення всіх задумів і творчих планів.

Валентина Ткаченко

РОМАНЕ ХАВЕНАТА

М'ЯСО З ВИНОМ

Шматок м'яса викласти у миску, полити вином і залишити, щоб вимокло протягом 2 днів. Після цього покласти м'ясо у каstrулю, залити тим же вином, додати стільки ж води, додати 1 ст. ложку масла і варити на плиті. Зняти піну, вкинути лавровий лист, пахучий перець, кілька кружальців лимона і продовжувати варити. Додати 1 склянку сметани, злегка проварити і подавати.

МАС МОЛЯСА

Котор мас шувес анде піри, шорес опрал мол ай мек тердоль, дуей двєс. Пала кодо лес аврі о мол ай шувес анде піри, шорес опрал кодола моляса, шорес кеті паї, додєс 1 рой чил ай кіравєс про бов. Лєс опрал о габо (піна), шувєс лаврово патрін, пахучо пінейрі, ехг цєра ротато лимона ай мек кірол (тадьол). Додєс 1 кувчі сунтина, цєра мек тадьол ай гата.

ВІТАЄМО!

20 листопада на рушничок щастя стали молодята Рената Горват та Аладар Буков.

Відгуляли свято в культурному центрі "Романі Яг" за традиції та звичаями Церкви Живого Бога.

То ж бажаємо Вам міцної християнської родини, любові, щастя, здоров'я, дитячого сміху.

Колектив редакції "Романі Яг"

ІГРИ З ПРИСПІВ'ЯМИ І ПРИКАЗКАМИ

Пропонуємо читачам подумати, яка з цих приказок зайва

Гірким лічат, а солодким калічат.
Керкєса састєрен, ай гуглєса насварєн.

Щастя - не палка, в руки не візьмєш.
Бахт - на ровлі, андо васт чи лєс.

Не жуй, не ковтай, тільки брови піднімай.
На ха, на накгав, фєрї є прїйчанї ваздє.

Хліб і вода - Божа їда.
Манро ай о паї - Дєвлєско хабєн.

(евїєє - еїлїрї)

